Venkraai *Het verenigingsblad van de KNNV - afdeling Eindhoven*

(Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Vereniging voor Veldbiologie)

De verschijningsdata zijn: 20 februari, 20 mei, 1 september en 20 december.
Kopij kan tot uiterlijk 4 weken voor verschijning worden ingeleverd bij de eindredacteur.

Eindredactie
Gerard Vos, 040-2217857, *redactie@eindhoven.knnv.nl*

Redactieleden
Rob Aarts, 040-2531773 - John Bruinsma, 0499-473384 - Jan Schellekens, 040-2435473

"Venkraai" is een streeknaam voor de Zwarte stern, die vroeger in de omgeving van Eindhoven voorkwam als broedvogel op vennen.

De KNNV is een landelijke vereniging, opgericht in 1901. Het doel is natuurstudie en -bescherming door middel van inventarisaties en activiteiten als excursies, lezingen en cursussen.
De afdeling Eindhoven - opgericht in 1945 - is op al deze terreinen actief, o.a. in een aantal werkgroepen, zie hieronder. Het aantal leden bedraagt ongeveer 245.

Het lidmaatschapsgeld voor 2022 is € 32,00 voor een gewoon lid, € 13,75 voor een huisgenootlid, en € 18,50 voor een jeugdlid (Het jeugdlidmaatschap geldt t/m het jaar waarin men 25 jaar wordt). Bij toetreden na 30 juni geldt de helft van deze bedragen. Over te maken op de rekening van KNNV Afd. Ehv., IBAN: NL27INGB0001066049, BIC: INGBNL2A.

Gewone leden ontvangen naast de Venkraai het landelijke KNNV-tijdschrift 'Natura' 4x per jaar.
Een informatiepakket voor toekomstige leden ligt bij de ledenadministratie gereed.
Aanmelden en opzeggen kan bij de ledenadministrateur, zie hieronder.

Kopij

De volgende Venkraai komt uit op 1 september 2022. Kopij aanleveren vóór 1 augustus 2022.
Per e-mail: *redactie@eindhoven.knnv.nl*. De redactie behoudt zich het recht voor, teksten aan te passen of in te korten.

Contact

Bestuur
Vacant
voorzitter@eindhoven.knnv.nl
Secretaris
Jan Lanters, 040-2120467,
secretaris@eindhoven.knnv.nl
Penningmeester
Gerard Vos, 040-2217857,
penningmeester@eindhoven.knnv.nl
Lid
Ursula Elskamp, 040-2126288,
Bestuur2@eindhoven.knnv.nl
Lid
Trudy Mennen, 040-2129281,
Bestuur1@eindhoven.knnv.nl

Ledenadministratie
Ludy Aarts, 040-2531773,
ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Lezingen a.i
Ursula Elskamp, 040-2126288,
lezingen@eindhoven.knnv.nl

Cursussen
Ursula Elskamp, 040-2126288,
cursussen@eindhoven.knnv.nl

Publiciteit
Vacature

Vertrouwenspersoon
Annemieke van Vucht, 0499-398897,
annemiekevanvucht@kpnmail.nl

Commissies
Excursiecommissie
Annemieke & Rob van Vucht, 0499-398897, *annemiekevanvucht@kpnmail.nl*
Natuurbeschermingscommissie
Jacqueline van Heek, 040-2110213,
jacquelineheek@cs.com

Werkgroepen
Vogelwerkgroep
Johan Goossen, 040-2510188, *johangoossen1@gmail.com*
Vogelgroep
Willy Meijer, 040-2428043, *willymeijer.vogelgroep@xs4all.nl*
Floristische werkgroep
Wim van der Ven, 06-23047990, *fwe@eindhoven.knnv.nl*
Insectenwerkgroep
Piet Tutelaers, 040-2854670, *piet@tuite.nl*
Mossenwerkgroep
Marleen Smulders, 0499-390298,
m.smulders@onsbrabantnet.nl
Paddenstoelenwerkgroep
Theo van Loo, *tjvanloo@upcmail.nl*
Micro-hydrobiologische werkgroep
Joost van de Sande, 0497-591547, *joost.snd@gmail.com*
Plantenwerkgroep
Petra van Leeuwen, 040-2114070, *petravleeuwen@upcmail.nl*

Natuurhistorisch archief
Dit bevat alle Wetenschappelijke Mededelingen, uitgaven van de Stichting Uitgeverij KNNV, inventarisatierapporten, Venkraaien, Dubbelloven, excursieverslagen en andere literatuur. Ieder lid van de afdeling kan gebruik maken van dit archief. Inlichtingen bij Jelle Schuurmans, 0499-399429,
jelle.schuurmans@antenna.nl

Bibliotheek
Informatie: 040-2810551

Tweedehands natuurboeken
Informatie: *knnv.nl/lees-mee/tweedehands-boeken*

Website
eindhoven.knnv.nl
Beheer: Harry Nouwen, 040-2810551,
webredactie@eindhoven.knnv.nl

Ontmoetingsgebouw
IVN-KNNV-gebouw d'n Aard, Ariespad 5, 5503EZ Veldhoven.

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven

Zomer 2022

Berichten	"Op de hoogte–26"	2
	Wijzigingen ledenbestand	2
	De Innovatie Commissie	3
	Gijzenrooi als adoptiekind	4
	Helpende handjes gevraagd	5
Excursies	Zo 12 jun Excursie naar de Plateaux	6
	Za 18 jun Excursie naar het beekdal van de Oude Strijper Aa in Leenderstrijp	6
	Za 9 jul Excursie naar de Kleine Aa en Kampina	7
	Za 23 jul Excursie naar het Tongelreepdal bij de Drie Bruggen in Valkenswaard	7
	Zo 14 aug Excursie naar het Achtereinds Laag in Aalst	8
	Excursies van de Vogelwerkgroep	8
Cursussen	Corona-voorzorgsmaatregelen bij binnenactiviteiten	9
	Insectencursus met speciale aandacht voor Sprinkhanen/Krekels en Kevers	9
Lezingen	Do 9 juni Lezing "Een vliegende kraai vindt altijd wat"	10
	Do 21 juli Lezing "De wolf in Brabant"	10
	Do 22 sep Lezing "De vogelstand in het boerenland"	11
Artikelen	Verslag excursie naar de Herbertusbossen, op 30 januari	12
	Verslag excursie naar de Mortelen, op 19 maart	14
	Observeren, op 27 maart	15
	Verslag excursie naar de Vloeten en de Oetert, op 2 april	17
	Munnikenland, op 3 april	17
	Maren-Kessel en de Hemelrijksche Waard, op 17 april	19
	Imagine, op 18 april	20
	Inventarisatie Geleedpotigenfauna Valkenswaardse Visvijvers en Valkenhorst	21
	Flora en fauna op vier natuurontwikkelingsterreinen bij de Stippelberg – Deel 5	24
	Uit de historie van de Venkraai, aflevering 22 (1964)	28
	Twee Levens	29
	De hond, van nut tot overlast	31
	De stem van Water	32

Voorblad Jonge Ree (*Capreolus capreolus*) – Foto: Frans Hodzelmans

“Op de hoogte-26”

Jan Lanters
Secretaris, KNNV afdeling Eindhoven

Zoals u ziet staat er een andere foto en naam boven deze ”Op de hoogte”. Omdat Han Monteiro op onze laatste ALV zijn voorzitterschap heeft neergelegd en er niemand in zijn plaats is aangetreden zitten we nu zonder voorzitter. Gelukkig heeft Trudy Mennen zich bereid verklaard om het bestuur te komen versterken en ze is ook verkozen tijdens de ALV.

Voorlopig hebben we de taken van Han zo goed mogelijk verdeeld onder de vier overgebleven leden van het bestuur. Een van die taken is het doorgeven van relevante informatie vanuit het bestuur naar onze leden. En dat zal ik dan in de komende tijd gaan doen. Ik wil Han nogmaals bedanken voor de jaren dat hij de afdeling heeft geleid!

We hebben van Han een mooie nieuwe voorzittershamer mogen ontvangen. We hebben dus een vacature voor voorzitter en we hopen nog steeds dat iemand binnen onze vereniging zich geroepen voelt om die te vervullen en de nieuwe hamer ter hand te nemen. Maar er zijn nog meer vacatures voor mensen om onze vereniging draaiende te houden, zie het stuk van Ursula op pagina 5.

Er is met medewerking van een aantal leden een groep gevormd die als opdracht heeft een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling en het behoud van de KNNV Eindhoven als een vitale vereniging, met een sterke binding met andere maatschappelijke organisaties. De groep noemde zich “Denktank”, maar we hebben de naam gewijzigd in Innovatie Commissie, meer in de lijn van onze andere commissies. Vanuit het bestuur heeft Trudy Mennen er zitting in genomen. We hopen dat deze groep mogelijkheden ziet om onze afdeling “in leven te houden”. Het eerste idee is het aannemen van een adoptiegebied, waarin we allerlei activiteiten kunnen uitvoeren. De keus is gevallen op het gebied Gijzenrooij, of misschien een gedeelte daarvan. Er is al contact gelegd met de beheerder van het gebied, Brabants Landschap. Die heeft veel interesse in onze mogelijkheden om allerlei organismen te gaan monitoren, van vogels tot paddenstoelen. Er is een voorlichtingsavond gepland, waarin de leden van onze werkgroepen zullen worden geïnformeerd. Hierover is meer te lezen in het stuk van Hans van Sprang op pagina 3.

Een idee van Han was ook om weer een speciale excursie voor nieuwe leden te organiseren, iets wat we drie jaar geleden ook hebben gedaan en binnenkort gebeurt dat opnieuw. Deze excursie is bedoeld om onze nieuwe leden te leren kennen en hen bekend te maken met onze werkgroepen.

We zullen dit jaar onze statuten moeten aanpassen om te kunnen voldoen aan de nieuwe WBTR (Wet Bestuur en Toezicht Rechtspersonen), net als alle andere verenigingen en stichtingen. Daarover zullen jullie nog wel meer horen.

Wijzigingen ledenbestand van 27-1-2022 t/m 24-4-2022

Nieuw

Mevr. E. Smits	Eindhoven
Mevr. K. van Gool	Helmond
Mevr. J. de Vries	Eindhoven
Mevr. G. Soederhuizen	Eindhoven
Mevr. W. Coebergh	Eindhoven
Mevr. J. Oversteegen	Eindhoven
Mevr. S. Dings	Eindhoven
Mevr. E. de Bruijn	Waalre

Verhuisd

Mevr. M. van Zeeventer	Helmond
Dhr. M. Helmig	Helmond

Stuur wijzigingen naar onze ledenadministrateur: *ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl*

De Innovatie Commissie

Hans van Sprang

Als je blijft doen wat je altijd al deed, krijg je de resultaten die je altijd al kreeg…

Dit citaat van Albert Einstein blijkt nog altijd een waarheid als een koe. Net als veel andere verenigingen streven we als KNNV naar meer en jongere enthousiaste, nieuwe leden. We praten over het verbeteren van het imago en denken dan na over hoe we beter kunnen uitleggen hoe belangrijk het werk is dat we doen. En, heeft het geholpen?

Met het citaat uit de kop in ons hoofd hoeven we die vraag eigenlijk niet te stellen. Natuurlijk helpt het niet als je alleen praat en verder blijft doen wat je altijd al deed. Met veel toegewijde mensen in specialistische werkgroepen informatie verzamelen waar vaak alleen collega specialisten wat mee willen of kunnen doen. In plaats van de vraag te stellen waarom niemand begrijpt hoe belangrijk het is wat we doen, zouden we de vraag kunnen stellen hoe we ons werk kunnen verbinden aan belangstelling van anderen. Als gevolg van die vraag kunnen dingen gaan veranderen, al was het maar dat hetzelfde werk in een ander kader komt te staan en wat anders wordt uitgevoerd.

Met dat uitgangspunt is binnen de KNNV Eindhoven een Innovatie Commissie (I.C.) van start gegaan. Vernieuwing van de vereniging en dus noodzakelijkerwijs aandacht voor wat er anders zou kunnen en hoe dat op een voor de maatschappij nuttige manier is in te zetten. De vraag vanuit het bestuur was om aan te haken bij het landelijke idee om gebieden te adopteren. Hierbij kwam eigenlijk meteen de Gijzenrooische Zegge (Gijzenrooi) naar voren als interessant gebied. In de I.C. werd duidelijk dat dit dan ook een test voor verandering moet gaan worden.

Wij zien een KNNV met werkgroepen die fantastisch werk doen, maar ieder op hun eigen eiland en dat allemaal in de KNNV archipel. Daarom is er samenwerking gezocht met het Brabants Landschap om die Archipel te verbinden met de maatschappij. Maar dat alleen is niet genoeg. Het mes moet dieper snijden om resultaat te krijgen. Op zoek naar bruggen tussen de eilanden.

Zoals is te lezen in het verhaal van Vivian Maas van Brabants Landschap op de volgende pagina zijn we als KNNV van harte welkom als we Gijzenrooi willen adopteren. Maar net als bij de adoptie van een kind zijn we als ouders niet alleen verantwoordelijk voor de tenen, het haar en het eten, het gaat dan om het hele kind en de verzorging daarvan.

Die verzorging van Gijzenrooi kan alleen als de informatie over verschillende aspecten van flora en fauna in het hele gebied met elkaar verbonden wordt en daarbij zouden we ons als KNNV kunnen onderscheiden. En wij als I.C. denken dat dit een prachtige manier is om een eerste stap te zetten naar een KNNV die bijdraagt aan maatschappelijk relevante onderwerpen en daarmee vanzelf positieve aandacht genereert.

In de komende maanden gaat Brabants Landschap de in het verhaal van Vivian beschreven voorbereidingen treffen en vervolgens komt er in de herfst van 2022 een voorlichtingsbijeenkomst voor onze leden. Dan begint het werk in het voorjaar van 2023. We willen op weg naar een KNNV waarin de werkgroepen samen naar een doel toe werken: ecologische inventarisatie en het monitoren van de voor het beheer relevante ontwikkelingen in Gijzenrooi.

Het is een eerste stap, een gebied om veel te leren. Onderling samenwerken, relevante informatie op waarde schatten en het op een goede manier contact leggen en onderhouden met andere belanghebbenden zoals in dit geval Brabants Landschap er één is.

Als I.C. willen we graag helpen om dit idee verder vorm te geven en de gevraagde samenwerking tussen werkgroepen onderling en met de buitenwereld te ondersteunen. We begrijpen ook dat het idee niet voor iedereen even vanzelfsprekend zal zijn. Gelukkig willen ook onze leden dat de KNNV blijft bestaan en met de spreuk van Einstein in het hoofd moet het niet zo moeilijk zijn om voor het voortbestaan van de KNNV een aantal dingen anders te gaan doen.

De leden van de Innovatie Commissie zijn:

- Ludy Aarts
- Trudy Mennen
- Han Monteiro
- Jan Schellekens
- Hans van Sprang
- Annemieke van Vucht
- José Walthuis.

Gijzenrooi als adoptiekind van de KNNV

Vivian Maas
Brabants Landschap

In maart werd het Brabants Landschap door het bestuur van de KNNV benaderd met de vraag of de KNNV afdeling Eindhoven de Gijzenrooische Zegge (ofwel Gijzenrooi) zou mogen "adopteren". Na verdere uitleg tijdens een keukentafelgesprek met een aantal leden van de Innovatie Commissie werden we enthousiast over het voorstel. Door een dergelijke adoptie ontstaat er voor de KNNV één gezamenlijk doel en voor ons, als eigenaar en beheerder, levert het waardevolle informatie op over de flora en fauna van het gebied, die we onder andere kunnen gebruiken bij het beheer. Het wordt een kapstok waaraan de activiteiten van de verschillende werkgroepen opgehangen kunnen worden, zodat er meer samengewerkt kan worden, meer kennisuitwisseling kan plaatsvinden en er een duidelijk beeld ontstaat van wat de KNNV doet (met wellicht nieuwe leden als gevolg).

Voor ons als Brabants Landschap levert het meerwaarde op omdat jullie kennis en ervaring op deze manier gericht ingezet kan worden en er, hopelijk, langjarige reeksen van gegevens gaan ontstaan die goed met elkaar vergeleken kunnen worden. Dergelijke gegevens kunnen we gebruiken om te bepalen of het beheer dat we uitvoeren de gewenste resultaten heeft. En zo niet, dan signaleren we dit op deze manier en kunnen er vervolgens iets aan gaan doen. Bijvoorbeeld door het beheer aan te passen.

Wat is de bedoeling?
Op Gijzenrooi worden een aantal soortgroepen al goed gevolgd. Een voorbeeld hiervan is de jarenlange monitoring van amfibieën die door de Poelenwerkgroep van Stadsnatuur wordt uitgevoerd. Maar ook de vlakdekkende broedvogelkartering (BMP-telling) die vorig jaar is uitgevoerd door een samenwerkingsverband van de KNNV, het IVN Geldrop en het IVN Veldhoven-Eindhoven-Vessem, is een goed voorbeeld. Doel van deze adoptie is om specifiek op Gijzenrooi nog meer soortgroepen te gaan volgen, zodat er een completer beeld van de flora en fauna (en de ontwikkeling daarvan) in het gebied zal ontstaan.

Tijdens het keukentafelgesprek kwamen er meerdere ideeën op tafel:

- Monitoren van de vegetatieontwikkeling in een aantal Permanente Quadraten (PQ's)
- Monitoren van (dag)vlinders langs een aantal vaste transecten
- Monitoren van libellen langs een aantal vaste transecten
- Monitoren van vogels langs een vaste route

In de PQ's en langs de transecten en route kunnen uiteraard ook andere waarnemingen genoteerd worden, zoals mossen, paddenstoelen, sprinkhanen en reptielen. Ook zou naar de micro-hydrobiologie in het gebied kunnen worden gekeken.

Vegetatieontwikkeling in PQs
Degenen die zich bezighouden met planten en plantgemeenschappen zijn vast al bekend met PQ's en de methode van een vegetatieopname. In het kort komt het erop neer dat er een aantal vaste plots uitgezet wordt waarin ieder jaar een vegetatieopname gemaakt wordt volgens een standaard methode (Tansley of Braun-Blanquet). Na meerdere jaren kunnen we door middel van de opnames een mogelijke verandering in de vegetatiesamenstelling waarnemen. Als deze verandering ongewenst is, kunnen we gaan uitzoeken waar dit door veroorzaakt wordt en kunnen we op zoek gaan naar een oplossing.

De opnames kunnen ingevoerd worden in Synbiosys, een landelijke database voor vegetatieopnamen, zodat duidelijk wordt om welke associatie of rompgemeenschap het gaat en zodat ook andere instanties (provincie, onderzoeksinstellingen) ze kunnen gebruiken voor analyses.

Vlinders en libellen langs vaste transecten
Ook deze methode is waarschijnlijk al wel bekend bij een deel van de leden. Er worden hierbij een aantal vaste transecten (routes van een paar 100 meter) uitgezet in het gebied. De bedoeling is, dat die meerdere keren per jaar - in de vliegtijd van vlinders en libellen - worden gelopen, waarbij alle vlinders en libellen langs de route worden genoteerd. Als dit meerdere jaren achtereen volgehouden wordt, dan kunnen we het voorkomen van bepaalde soorten op Gijzenrooi gaan vergelijken met de landelijke trend: welke soorten doen het op Gijzenrooi beter of slechter dan landelijk verwacht mag worden? En als een bepaalde soort het slechter doet, dan kunnen we gaan uitzoeken hoe dit komt, en gaan proberen dit op te lossen. Het leuke is ook, dat de PQ's (deels) opgenomen kunnen worden in de transecten, zodat hier een kruisbestuiving tussen de werkgroepen gaat ontstaan.

De transecten worden aangemeld bij de Vlinderstichting, zodat ook zij de gegevens kunnen gebruiken voor hun onderzoeken en (landelijke) analyses.

Vogels tellen langs een vaste route
Er is binnen de KNNV al gesproken over het uitzetten van een vaste wandelroute door Gijzenrooi, waarlangs alle vogels geteld worden. Dit is een mooi alternatief voor het jaarlijks uitvoeren van een zeer arbeidsintensieve, vlakdekkende BMP-telling, zoals die vorig jaar gedaan is. Een vlakdekkende telling hoeft wat ons betreft maar 1 keer per 3 à 4 jaar uitgevoerd te worden. Het noteren van vogelwaarnemingen langs een vaste wandelroute die wel ieder jaar gelopen wordt levert dan aanvullende gegevens op, die ook over de jaren heen met elkaar vergeleken kunnen worden. De waarnemingen worden in dit geval ingevoerd via LiveAtlas van SOVON.

Waarnemingen van andere soorten
Uiteraard zijn er nog meer soortgroepen en zijn waarnemingen daarvan ook zeer welkom. Denk daarbij aan mossen, paddenstoelen, zoogdieren, reptielen en sprinkhanen. Waarnemingen van deze soorten in de PQq's en langs de transecten kunnen altijd genoteerd worden. Die van zoogdieren, sprinkhanen en krekels kunnen ook via LiveAtlas van SOVON ingevoerd worden, maar je kunt ze natuurlijk ook los noteren tijdens je ronde. Voor paddenstoelen en reptielen moet dit altijd los, omdat deze niet via LiveAtlas ingevoerd kunnen worden. Bij voorkeur worden deze losse waarnemingen ingevoerd via *waarneming.nl* of een andere invoerapp: *verspreidingsatlas.nl* of *telmee.nl*

Hoe gaan we verder?
Brabants Landschap gaat in de komende tijd de locatie van de PQ's en transecten bepalen. Zodra die bekend zijn, stemmen we die met de Innovatie Commissie van de KNNV Eindhoven af. Vervolgens zal er dit jaar nog een informatieavond georganiseerd worden. De Innovatie Commissie heeft toegezegd om de regie te nemen om de taken onder de verschillende werkgroepen en leden te verdelen. Het idee is om voorjaar 2023 met de inventarisaties te gaan beginnen.

We hopen dat jullie net zo enthousiast zijn over dit idee als wij!

Helpende handjes gevraagd

Wist u dat….

- Het bestuur van KNNV Eindhoven dringend versterking zoekt voor allerlei hand- en spandiensten?
- Er niet alleen een vacature is voor de functie van voorzitter?
- Als het voorzitterschap u op dit moment misschien wat veel van het goede lijkt, u natuurlijk ook een afspraak kunt maken met het bestuur om eens mee te draaien als u zich op een ander vlak bestuurlijk zou willen inzetten?
- Als bestuurlijk actief zijn u helemaal niets lijkt, er nog genoeg andere dingen te doen zijn bij de KNNV achter de schermen?
- Bijvoorbeeld in de cursuscommissie, die nu bemensd wordt door één persoon?
- Die persoon er graag iemand bij wil hebben om de werkzaamheden te verdelen en ideeën voor cursussen uit te wisselen, enz.?
- Er ook een vacature is voor het organiseren van Lezingen?
- Lezingen er nu door iemand 'bij' gedaan worden die ook al andere dingen voor de KNNV doet?
- Het ook fijn zou zijn als vacature voor Publiciteit weer ingevuld is?
- U uiteraard ook contact kunt opnemen als u zich voor andere dan bovengenoemde zaken zou willen inzetten bij KNNV? Laat het ons weten!

Lijkt het u wel wat om bij KNNV Eindhoven de handen uit de mouwen te steken? Neem dan contact op met één van onze bestuursleden – zie de colofon in de Venkraai of kijk op onze website voor het e-mailadres. Ook als u bijvoorbeeld nog geen lid van KNNV Eindhoven bent. Dan kunt u dat namelijk per direct worden…

Excursies

- Er geldt het voorbehoud, dat excursies alleen plaatsvinden met inachtneming van de regels van de overheid in verband met corona.
- We gaan er van uit, dat excursiedeelnemers volledig gevaccineerd zijn.
- ***Aanmelden bij de excursieleider is noodzakelijk, tenzij anders is aangegeven.***
  Er kan immers een kleine wijziging zijn, en vervoer kan aangepast worden. En mocht een excursie niet doorgaan, dan kunnen degenen die zich hebben aangemeld worden ingelicht.
- Mogelijk worden er tijdens een excursie foto's gemaakt waar deelnemers op staan.
  Als u daar bezwaar tegen heeft, wilt u dat dan kenbaar maken.
- Zorg voor proviand (eten en drinken) en neem regenkleding mee, evt. laarzen.
- En natuurlijk…. een veldkijker, een loepje, je favoriete boek om iets in op te zoeken.
- Let bij colonne rijden altijd op degenen die volgen, dit om elkaar niet uit het oog te verliezen.
- De chauffeur kan de route ontvangen van, of vragen aan de excursieleider.
- Ook niet-KNNV-leden zijn van harte welkom.
- Het KNNV-principe is: We leren van en ontdekken met elkaar, ieder brengt het hare of zijne in.

Zo 12 jun - Excursie naar de Plateaux

Thema: Algemeen
Leiding: Helena de Jong, 06-48066734, *hatjong@hotmail.com*
Duur: Een ruime halve dag
Start: 9:00 uur, Parkeerplaats bij de werkschuur van Natuurmonumenten, Barrier 15a, Bergeijk.
Afslaan schuin tegenover het Tamoil-benzinestation.

Vanaf de parkeerplaats gaan we struinen, dus kijken naar plantjes, vogels, vlinders, libellen etc.

We kunnen van alles wat verwachten, misschien zien we wel de Gewone bronlibel…

Het Plateaux is één geheel met het Belgische natuurgebied Hageven. Het ligt ten zuiden van Valkenswaard. Het omvat droge zandgronden, heide en vennen.

Hiernaast: Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*)
Foto: Helena de Jong

Za 18 jun - Excursie naar het beekdal van de Oude Strijper Aa in Leenderstrijp

Thema: Insecten
Leiding: Annemiek van Dijk, 06-28618369, *ivn.hsl.cursusteam.annemiek@gmail.com*
Duur: Halve dag
Start: 9:30 uur, Pleintje voor coöperatieve winkel Sint Jan in Leenderstrijp
Eventueel parkeren op de parkeerplaats achter de winkel

In 2021 is het beekdal van de Oude Strijper Aa heringericht. De beek slingert weer door het landschap en er zijn poelen en natuurvriendelijke oevers gemaakt. Langs de beek loopt een wandelpad en het is daar aangenaam wandelen, zelfs al is er recent ingegrepen.

Naar verwachting zijn er allerlei insecten te vinden in het kruidenrijke grasland, de oude knotwilgen en andere bosschages. We maken een stop bij een stapel dikke holle bomen, ingericht als insectenhotel.

Onze route volgt de beek, eerst stroomopwaarts en via dezelfde oever weer stroomafwaarts. Waar we omdraaien zal afhangen van wat we onderweg tegenkomen. Plan is om de wandeling rond 12:30 uur af te sluiten.

Na regenval kan de route erg nat zijn (waterdichte schoenen aanbevolen).

Foto hiernaast: Annemiek van Dijk

Za 9 jul - Excursie naar de Kleine Aa en Kampina

Thema: Vlinders, libellen, landschap
Leiding: Rob en Annemieke van Vucht, 0499-398897, *robvanvucht@hetnet.nl*
Duur: Driekwart dag (ca. 8 km wandelen, lunch mee)
Start: 9:30 uur, Zuidelijkste parkeerplaats aan de Roond bij Lennisheuvel (Boxtel), Dus niet de P bij Het Loo.

Tussen het dorpje Lennisheuvel en de Kampina splitst de Beerze zich in tweeën. Een deel van het water stroomt door het korte Smalwater naar Boxtel om in de Dommel uit te monden. Het grootste deel gaat Kleine Aa heten en stroomt uiteindelijk via de Essche Stroom ook naar de Dommel.

In de natte graslanden langs deze beek worden 's zomers veel vlinders en libellen waargenomen.

De route wordt afgerond via de oostkant van de vennen op de Kampina.

Hiernaast: Pantserjuffer *Lestes spec.* (M)
Foto: Gerard Vos

Za 23 jul - Excursie naar het Tongelreepdal bij de Drie Bruggen, Valkenswaard

Thema: Algemeen, vogels
Leiding: Trudy Vos, 040-2217857, *trudy-vos@xs4all.nl*
Duur: Halve dag
Start: 9:00 uur, Gerardusplein, Eindhoven
9:20 uur, Parkeerplaats aan de Budelsebaan in Valkenswaard, bij de zijweg Bruggerhuizen.

De Tongelreep vormt de westgrens van het Leenderbos. Bij de Achelse Kluis komt ze ons land binnen en nog voor Valkenswaard komt ze aan bij de Drie Bruggen, waar onze wandeling in het Tongelreepdal start.

De bruggen gaan over de Tongelreep, een zijarm ervan, en een irrigatiesloot van Valkenhorst ('den Baron zunne sloot', verbasterd tot Bronzen sloot).

Het Tongelreepdal bestaat vooral uit Wilgen- en Populierenbos. Maar de wandeling gaat ook naar de visvijvers en langs het veengebied Laagveld. Het is een aantrekkelijke en zeer gevarieerde wandeling. Wat we kunnen verwachten? Misschien wel een IJsvogel, wie weet!

Zo 14 aug Excursie naar het Achtereinds Laag in Aalst

Thema: Landschap, historie en vogels
Duur: Halve dag
Leiding: Jacques van Kessel, 040-2531211, *j.kessel51@upcmail.nl*
Start: 9:00 uur, Hut van Mie Pils in Aalst

Via het bosgebied rond de Hut van Mie Pils gaan we naar een prachtig nieuw natuurgebied. In 2020-2021 is dit door Brabants Landschap in het Achtereind aangelegd.

Bestaande landbouwgronden zijn afgegraven en er is een grote vlakte ontstaan met houtsingels en waterrijke laagten die de naam “Achtereinds Laag” heeft gekregen.

Ook in historisch opzicht is het een interessant gebied.

In deze omgeving kunnen we soorten zien als Buizerd, Torenvalk, Havik en Wespendief.

Foto: Jacques van Kessel

Excursies van de Vogelwerkgroep

Datum	Gebied	Vertrek	Tijd	Contact
Za 14 mei	Maasheggen	Carpool Wolvendijk	9:00 uur	Jan P.
Za 18 juni	Biesbosch	Orionstraat	8:00 uur	Martien
Avondexcursie Nachtzwaluwen				
Wo 22 juni	Achelse Kluis	Gerardusplein	21:00 uur	Annemieke

Bij slecht weer verschuift dit een week, naar 29 juni 2022

Voor alle excursies geldt: Altijd aanmelden, of je nu in Eindhoven verzamelt of er zelf naar toe rijdt!

Contactpersonen

Carla van Moorsel	040 - 3685234	*cvanmoorsel1@gmail.com*
Martien Helmig	0492 - 792388	*m.helmig@bbhmail.nl*
Rob en Annemieke	0499 - 398897	*annemiekevanvucht@kpnmail.nl*
Jan Pelgrim	06 - 83193858	*pelgrim74@gmail.com*

Covid-voorzorgsmaatregelen bij binnenactiviteiten

Hoewel de Covid-19-maatregelen op 23 maart 2022 zijn komen te vervallen, adviseren we u thuis te blijven bij klachten van Corona-achtige aard, en de richtlijnen van de overheid hierover in acht te nemen.

Cursussen

Insectencursus met speciale aandacht voor Sprinkhanen/Krekels en Kevers

Docent: Gerard Compiet

Sprinkhanen en krekels

Warme, lome zomerdagen zijn niet compleet zonder het aanhoudend gesjirp van sprinkhanen en krekels. Voor veel mensen is dit sprinkhanengeluid echter slechts achtergrondgeluid, want de meeste Nederlanders zijn nauwelijks bekend met onze inheemse sprinkhanen en krekels. Ook bij het beheer van natuurterreinen wordt vaak maar weinig rekening met deze insectengroep gehouden.

Daarom is er in deze eerste les van de KNNV Insectencursus eens wat meer aandacht voor deze interessante dieren. Aan de orde komen onder meer:

- De lichaamsbouw van sprinkhanen en krekels
- Hun manier van voortbewegen
- Het voedsel dat ze gebruiken
- Hun voortplantingsgedrag
- Hun natuurlijke vijanden
- De manier waarop ze met elkaar communiceren
- De biotopen waarin de verschillende soorten voorkomen

Tenslotte zal een flink aantal van de ongeveer 45 inlandse soorten de revue passeren.

Theorieavonden

Donderdag 25 augustus: Sprinkhanen en krekels.

Donderdag 8 september: Kevers.

Tijd: 20:00 – 22:00 uur.

Plaats: Gebouw D'n Aard, Ariespad 5, 5503 EZ Veldhoven.

Veldles

Zaterdag 3 september: insectenwandeling.
Locatie en tijd nog af te spreken.

Prijs (inclusief koffie en thee)

€ 30,- voor KNNV- en IVN-leden.

€ 40,- voor niet-leden, incl. KNNV-lidmaatschap tot eind 2023.

Opgave voor 15 augustus 2022 per mail aan:

cursussen@eindhoven.knnv.nl onder vermelding van naam, adres, woonplaats, e-mailadres en telefoonnummer en of u wel of geen lid bent van KNNV of IVN. Na uw aanmelding ontvangt u een bevestigingsmail met de betaalgegevens.

Maximum aantal deelnemers: 20

Kevers

Wereldwijd zijn er meer dan 300.000 keversoorten. Zij behoren daarmee tot de diergroep met het grootste aantal vertegenwoordigers. Voor Europa komen we daarbij uit op zo'n 20.000 soorten en voor Nederland op 4000.

Het moge duidelijk zijn dat gezien deze aantallen je op je wandeling niet zomaar iedere kever kunt benoemen.

In deze les is gekozen voor die kevers die wat meer tot de verbeelding spreken en die u op uw wandeling tegen kunt komen. Zoals kevers uit de familie der Loopkevers, Bladsprietkevers, Mestkevers, Boktorren, Kniptorren, Snuitkevers, etc. Het gaat daarbij niet alleen om het herkennen van de diverse soorten maar zeker ook om wat meer te weten te komen over de vaak buitengewoon interessante leefwijze van deze insecten.

Gevlekte smalboktor *Leptura quadrifasciata*
Foto: Gerard Compiet

Lezingen

Do 9 juni - Lezing “Een vliegende kraai vindt altijd wat”

Door Gerard Compiet
20:00 – 22:00 uur
Gebouw ‘D’n Aard’, Ariespad 5, Veldhoven
Vooraf aanmelden per mail aan: *lezingen@eindhoven.knnv.nl*

Van oudsher staan zwarte vogels te boek als brengers van ongeluk, ziekte en dood. Kraaien stonden bekend als lijkenpikkers en heksen lieten zich niet voor niets door Raven vergezellen. Ook in onze tijd hebben kraaiachtigen geen geweldige reputatie. Ze zouden het aldoor gemunt hebben op de eieren en jongen van andere vogels. Ze zouden te talrijk worden en daardoor andere diersoorten verdringen.

Zwarte kraai *Corvus corone* - Foto: Gerard Vos

KNNV afdeling Eindhoven wil dit negatieve beeld dat omtrent onze kraaiachtigen bestaat wat nuanceren. Tijdens de lezing zal Gerard Compiet aandacht besteden aan zaken als:

- Het grote leer- en aanpassingsvermogen van kraaiachtigen
- Hun vrij ingewikkelde sociale leefwijze
- Hun manier van voedsel verzamelen, waarbij ook hamsteren voorkomt.
- Hun broedbiologie, etc.
- Het spanningsveld tussen mensen en kraaiachtigen.

Voorts zal iedere soort afzonderlijk voor het voetlicht worden gebracht, zodat u meer zicht op deze interessante dieren krijgt: Zwarte kraai, Bonte kraai, Roek, Kauw, Raaf, Gaai, Ekster en Notenkraker.

Do 21 juli – lezing “De wolf in Brabant”

Door Johan Mees
20:00 – 22:00 uur
Gebouw “D’n Aard”, Ariëspad 5, 5503 EZ Veldhoven
Vooraf aanmelden per mail aan: *lezingen@eindhoven.knnv.nl*

De wolf is terug van weg geweest. Is dit goed of slecht nieuws? Een aanwinst of juist een ramp? In ieder geval is het een gegeven, een feit waar we niet meer omheen kunnen. De vraag is eerder hoe we met de wolf kunnen samenleven?

Op donderdag 21 juli gaat Johan Mees in zijn lezing voor KNNV afdeling Eindhoven hier verder op in. Johan Mees is ecoloog en adviseur Natuurbescherming en faunabeheer bij de provincie Noord-Brabant. Ook is hij secretaris van de wolvencommissie, en werkt hij aan een Brabants wolvenplan. Mees is een natuurkenner pur-sang, zoogdier-onderzoeker en wildernisgids.

Vanuit Duitsland komen wolven naar Nederland, op zoek naar nieuw leefgebied. En met succes, de eerste roedel heeft zich inmiddels gevestigd op de Veluwe. Maar ook in Brabant op de Strabrechtse heide is een wolf gevestigd. Daarnaast bezoeken zwervende wolven zo nu en dan Brabant. De wolf lijkt daarmee definitief terug te zijn.

Foto hiernaast: Pixabay

Als predator is de wolf onmisbaar voor een volledig en compleet functionerend ecosysteem. Hij heeft een positieve invloed op natuur, landschap en biodiversiteit. De wolf is daarmee een aanwinst voor de Brabantse natuur. Maar er is ook een andere kant. De wolf kan schade en overlast veroorzaken, onder andere aan landbouwdieren in het gebied. Dit zorgt voor onrust en onzekerheid.

In de lezing van Johan Mees komen de levenswijze, ecologie en verspreiding van de wolf aan de orde. Maar Mees zal ook meer maatschappelijke vraagstukken aan bod laten komen zoals: is er wel plek voor de wolf in ons drukke Brabant? En wie bepaalt dat eigenlijk? Hebben we iets te vrezen van dit prachtige dier en is het de voorbode voor meer wolven? Wie helpt de landbouw en schapenhouders met het voorkomen van schade? En wat is de rol van de wolvencommissie en van de overheid daarbij? De wolf is een veel omvattend en actueel onderwerp. Op deze boeiende avond zullen veel prangende vragen beantwoord worden.

Johan Mees

Do 22 sep - Lezing “De vogelstand in het boerenland”

Door Marco Renes
20:00 – 22:00 uur
Gebouw "D'n Aard", Ariespad 5, Veldhoven
Vooraf aanmelden per mail aan: *lezingen@eindhoven.knnv.nl*

Marco Renes is medewerker soortenbescherming bij het Brabants Landschap. Zijn lezing gaat over weide-, akker- en erfvogels. Het nestel-, broed- en fouragegedrag van deze vogels is het uitgangspunt voor beheersmaatregelen. Dit wordt geïllustreerd met vele korte filmpjes, die de vogels op de voet en in de vlucht volgen.

Bijzondere soorten dreigen te verdwijnen
Met sommige diersoorten gaat het ronduit slecht. Ten opzichte van 1990 is bijvoorbeeld nog maar 37% van de Veldleeuweriken en 50% van de Kieviten over, en de bijzondere vlinder het Gentiaanblauwtje neemt met 15% per jaar af. Met gewoon natuurbeheer zijn dit soort dieren vaak niet te redden, maar specifieke maatregelen helpen wel.

Weidevogels zijn alle vogels die voor hun voortbestaan afhankelijk zijn van het open agrarisch landschap. Dat zijn onder andere Kievit, Grutto, Wulp en Scholekster. Vanwege de intensivering van de landbouw en het verdwijnen van hun leefgebieden zijn ze bedreigd. Een groot deel van de wereldwijde populatie broedt in Nederland, dus zijn we verantwoordelijk voor het behoud van de hele soort. In Brabant zijn 44 weidevogelgroepen actief. Daarnaast werken we in zes kerngebieden, waar boeren intensief samen beschermen.

Akkervogels zijn vogels die broeden en zich voeden op akkers, zoals Veldleeuwerik, Boomleeuwerik, maar ook vogels als Patrijs en Kwartel. Het gaat buitengewoon slecht met hen. In twintig jaar tijd zijn we zestig procent van alle vogels kwijtgeraakt. Veel andere soorten doen het niet veel beter, door intensivering van de landbouw verdwijnt leefgebied en kunnen ze geen goed voedsel meer vinden. Met specifieke maatregelen op akkers proberen we het voedselaanbod te vergroten.

Het aanleggen van gras- en kruidenrijke akkerranden lijkt bijvoorbeeld erg effectief. Wij zorgen dat zulke randen worden aangelegd en onderzoeken de effectiviteit. Op onze eigen terreinen laten we daarnaast percelen braak liggen, of zorgen we voor stoppelvelden. In heel Brabant leggen we akkerranden aan, maar we richten ons speciaal op vier kerngebieden.

Erfvogels leven op het boerenland, maar zijn voor hun broedplaats afhankelijk van erven, hagen en houtwallen in de directe omgeving van boerderijen en landelijk gelegen woningen. Een groot deel van de erfvogels neemt in aantal af, mede omdat het boerenland en de erven de laatste decennia veel grootschaliger en 'netter' zijn geworden. Brabants landschap gaat samen met lokale natuurwerkgroepen in gesprek met erfeigenaren om te bespreken hoe hun erf beter kan worden ingericht. We voeren een erfscan uit en maken een erfplan. In dit plan zijn maatregelen opgenomen die het erf geschikter maken voor erfvogels.

Verslag excursie naar de Herbertusbossen, op 30 januari

Ursula Elskamp, met dank voor de aanvullingen en de foto's van de andere deelnemers

Drie deelnemers gingen op pad met excursieleider Helena de Jong vanaf de Boschlaan 2, en twee deelnemers kwamen ons tegemoet lopen vanaf de parkeerplaats aan het eind van de Boschlaan. Het was een prachtige, zonnige winterzondag, vooral te merken aan de vele andere wandelaars, al dan niet vergezeld door viervoeters, en de vele fietsers, waaronder veelvuldig de humane zoogdiersoort 'Mamil' (middleaged man in lycra) waarvoor we soms bijna opzij moesten springen.

Foto: Helena de Jong

Paddenstoelen
Enkele bijzondere paddenstoelen die we tegenkwamen: de Vermiljoenhoutzwam op een berkenstam, om een takje heengegroeid en vanwege ouderdom al wat donkerder gekleurd, en een prachtige Citroenstrookzwam op een afgezaagde dennenstronk. Door de gelaagdheid had deze wel wat weg van een 'minidruipsteengrot'.

Citroenstrookzwam - Foto: Gerard Vos

Andere waarnemingen: twee 'knikkergallen' (van de Knikkergalwesp) tegen de stam van een eikje, net boven de grond.

Foto: Helena De Jong

Mossen

Het was in deze tijd van het jaar met name een mooie wandeling voor mossen. We hebben overwegend naar bladmossen gekeken. Die kun je onderverdelen in onder meer Slaap- en Topkapselmossen, groeiend op de grond, op hout (epifyt) enzovoort. Hieronder volgt een lijstje van gevonden soorten.

Bladmossen gevonden in de Herbertusbossen in Heeze op 30 januari

	Informatie over de groeiplaats, volgens de KNNV Veldgids Mossen 1998
Bronsmos	Zuurminnend - zeer algemeen op strooisel in droge bossen en heidevelden op de arme zandgronden
Dikkopmos	Bodemmos - het meest algemene mos in Nederland
Gaffeltandmos, Gewoon	Groeiplaats als Bronsmos, maar ook op dood hout en boomvoeten - Vaak gezien
Klauwtjesmos, Gewoon	Zeer algemeen op arme zandgrond. Bijvoorbeeld op de stamvoet van berken, of als epifyt
Klauwtjesmos, Heide-	Zuur- en arm milieu zoals heidevelden en bossen op zandgrond Karakteristiek is de glanzend bleekgroene kleur - meerdere keren gezien
Haarmos, Fraai	Bossen op arme zandgrond, in de schaduw en op droge plekken - Staat overal
Kroesmos, Trompet-	Maakte geen geluid - Epifyt, groeit vaak samen met Haarmutsen op dunne takken van loofbomen - een keer gezien
Kronkelsteeltje, Grijs	Algemeen in bossen en heidevelden op arme zandgronden - Op de grond, op strooisel en dood hout - Meerdere keren gevonden.
Laddermos, Groot	Bekend mos van niet al te arme gronden, groeit overal
Laddermos, Fijn	Zeer algemeen op vochtige en beschaduwde plaatsen in bossen, op de grond, op dood hout en boomvoeten
Platmos, Gerimpeld	In oude bossen met dikke strooisellaag op zure arme zandgrond Kenmerkend is de bleekgroene kleur - meerdere keren tegengekomen
Kussentjesmos	In bossen op arme zandgrond, op zure, humusrijke plekken
Sikkelsterretje, Gewoon	Een echte epifyt - een enkele keer gezien.
Snavelmos, Geplooid	Op neutrale voedselrijke grond in bossen
Sterrenmos, Gewoon	Op zure humeuze grond, meestal op beschaduwde hellinkjes, boomvoeten, stronken, en rotsen - Eén keer gezien
Thujamos, Gewoon	Vrij algemeen mos van vochtige en voedselrijke bossen Op meerdere plekken gezien

Trompetkroesmos - Foto: Gerard Vos

Vogels die we, vaak op meerdere plekken, hoorden en zagen: Grote bonte specht, Zwarte kraai, Boomklever, diverse Koolmezen, druk aan het zingen in hun territorium, een gealarmeerd Winterkoninkje, Roodborst, Merel, Pimpelmezen en Grauwe gans.

Koolmees – Foto: Helena de Jong

De luide zang van de Grote Lijster begeleidde onze wandeling vanaf het begin en vanuit diverse posities, alsof hij met ons meevloog.

Foto: Helena de Jong

Een bekermos – Foto: Gerard Vos

Overige planten
Op paden vonden we Borstelgras. En op één plaats stond Rode bosbes, mooi groen in het blad. Die zou maar op een enkele plek voorkomen in dit gebied. Later bleek deze vindplaats van de Rode bosbes inderdaad de enige in de regio die vermeld staat in de "Atlas van de Flora van Eindhoven" (KNNV, 2005).

Korstmossen zijn een symbiose van een alg en een schimmel. Vooral de groepjes bekermossen op boomstammen en –stronken waren mooi om te zien. We wisten er te weinig van om ze te benoemen.

Tot slot, in het weiland ten noorden van de Boschlaan op het landgoed van kasteel Heeze, werden we geattendeerd op de boomgroep met de naam “De twaalf apostelen’. Enkelen van ons telden het aantal verschillende malen na en kwamen tot de slotsom dat er waarschijnlijk twee uitgetreden zijn: er leken er toch echt niet meer dan tien te staan.
Voor meer informatie, zie: *tinyurl.com/2p8wbaxj*

Verslag excursie naar De Mortelen, op 19 maart 2022

Tekst en foto’s: Gerard Vos

Deze excursie werd geleid door Annemieke en Rob van Vucht, en telde 5 deelnemers. De zon scheen stralend, en onderweg naar de startplaats zagen we al volop bloeiende Sleedoorns.

De wandeling begon bij de werkschuur van Brabants Landschap aan de Lopensestraat. Daarvandaan liepen we in oostelijke richting, en zagen meteen al mooi bloeiende Bosanemonen, en Speenkruid. De Sneeuwklokjes waren op hun retour. We zagen hier enkele plassen, wat kan wijzen op een geschikte biotoop voor de Boomkikker. Die is uitgezet in de Mortelen, al weten we niet waar.

Bomen waren nog kaal, en toonden mooi hun silhouet, maar bij sommige kondigde een kleurzweem de komst van blad al aan. Er waren veel molshopen, zoals dat gebruikelijk is na de winter.

De wandeling ging verder over een pad dat dikwijls nogal nat is, maar door het wekenlang uitblijven van regen was het nu goed begaanbaar. De Tjiftjaf liet zich steeds horen, en ook het Roodborstje. Af en toe hoorden we een Winterkoning, Zanglijster, Boomklever, en een Grote bonte specht. Bij de slootkant naast het pad van de Liempdsedijk naar Heerenbeek stonden als vanouds weer de Slanke Sleutelbloemen.

Winterkoning en Boomklever

Dit pad gaat tegenwoordig door een hertenloopgebied, zodat er wildroosters in voorkomen. Het zijpad waar we Eenbes weten te staan was nu niet meer opengesteld. Maar we zagen wel vlinders: een Citroentje, een Atalanta, en enkele Kleine vuurvlinders. Die laatste waarneming is een vroege. Het landgoed Heerenbeek was in de middeleeuwen een domein van de nog steeds bestaande Norbertijnenabdij van Park in Heverlee bij Leuven. Voorbij de Vlaamse Schuur van Heerenbeek passeerden we de plek waar twee jaar geleden de smeerwortel *Symphytum grandiflorum* stond, een uitheemse soort die nu ontbrak. Het insectenhotel daar ter plaatse leek maar weinig gebruikt, en sommige openingen ervan waren kennelijk door vogels aangepikt. Van het Fluitenkruid was hier volop blad te zien, en de Hondsdraf bloeide al.

We liepen terug langs de lange sloot westelijk van de Woekensesteeg, waarin we speelse schrijvertjes zagen. Ook was er een groep van zo'n 70 kikkers, zie de foto's hiernaast. Ze waren druk bezig met paren en kwaken, en van schuwheid was niets te merken. Al hadden de mannetjeskikkers een blauw-wit gekleurde keel, het waren Bruine kikkers en geen Heikikkers, zoals Annemarie van Diepenbeek later aan de hand van foto's bevestigde.

In De Mortelen zien we veel van het landschap van weleer, met kleinschalige percelen, dikwijls nog begrensd door bomen en struiken. Het was een plezierige excursie!

Observeren, op 27 maart

Hans van Sprang

Voor mensen die mossen of planten bestuderen bestaat het observeren uit een naar de grond gebogen oefening in zoeken. Daar is de kijkrichting eigenlijk redelijk vastgelegd. Voor degenen die dieren observeren die zich lopend voortbewegen geldt hetzelfde, een cirkel van 360 graden om je heen voldoet. Voor het observeren van vogels vereist het zoekwerk een observatieruimte van bijna een volledige bol om de observator heen. Kortom die vogel kan overal en nergens zijn. Het is dan ook opmerkelijk dat je toch vaak vogelaars aantreft die lange tijd achter elkaar achter een telescoop in een richting staan te turen. Zeker als je weet hoe beperkt de zichthoek van een telescoop eigenlijk is.

Het is nog mistig als ik samen met Caspar, mijn zoon, in de auto naar de Biesbosch rijd. We praten over het feit dat we eindelijk hopen om een keer de Zeearend te kunnen zien, of toch ten minste de net weer in de Biesbosch gesignaleerde Visarend. Liefst ook nog een foto te kunnen maken van deze vogels. Maar ook hoe vaak we al naar de Oostvaardersplassen of de Biesbosch zijn gereden om vervolgens te merken dat die vogels niet op bestelling naar je toe komen. En als de mist niet optrekt is de kans natuurlijk helemaal nul dat we een behoorlijk uitzicht of een mooie foto in het vooruitzicht hebben. Maar de mist trekt op en er is zelfs iets van zon te zien als we over de Bandijk de Biesbosch inrijden, verwelkomd door een knipperend bord met de tekst: "Welkom in de Biesbosch, matig uw snelheid". En dat doen we natuurlijk. Door het afsluiten van alle zijwegen kun je eigenlijk maar 1 echt rondje maken en omdat iedereen dat doet loop en rijd je later op de dag in een grote file. De vraag is wat de vogels daarvan vinden.

Om met een observatie te beginnen, ons hart slaat drie keer over als we om ons heen kijken. De Biesbosch is veranderd in een bijna Sahara, eindeloos veel zand en hier en daar water. Mede daarom zouden er veel moerasvogels moeten zijn, maar dat valt wat tegen. Een groot veld vol Knobbelzwanen, veel Grauwe

en Canadese ganzen en heel veel Meerkoeten, dat is de toch wat beperkte hoofdmoot van de waarnemingen. Stoppend, kijkend en hier een daar een stukje lopend verplaatsen we ons over het terrein. Na de bocht waar rechts de jachthaven ligt, die overigens ook erg laag water kent, komen we langs de reigerkolonie rechts van de weg en stoppen vervolgens op de parkeerplaats Pannekoek vlak bij het bezoekerscentrum. Als we van hier naar het water lopen ook weer nauwelijks een vogel te zien. Als we doorrijden, langs de spaarbekkens en dan over het traject met de vele bruggen, valt op dat ook hier heel veel bijna droog staat. Bij de vanaf de weg bereikbare observatietoren stoppen we weer een keer. Wij blijven beneden staan en verbazen ons over de mensen die op de toren observeren. Luidruchtig pratend kijken ze door telescopen naar het zuidwesten, over een vlakte met wat ganzen en veel gras. Ik sta met mijn verrekijker naar een paar kwikstaarten te kijken die, in zuidoostelijke richting van mij, huppelen tussen wat Zwarte ruiters in een strookje moeras.

Dan zegt Caspar: “dat is hem, kijk, hier”. Ik kijk en vanuit het noorden komt een vogel vrij dichtbij aanvliegen en buigt weer af richting oost. Het is de Zeearend. Ik denk op minder dan 100 m afstand van ons en we proberen er foto’s van de te maken wat redelijk lijkt te lukken. De vogelaars op de toren staan met hun rug naar de Zeearend toe en hebben geen moment de vogel gezien.

Eigenlijk kan onze dag niet meer stuk. Nou ja, het was nog wel ver weg. Als we even later op een parkeerplaats langs de weg uitstappen om even wat te eten komt een aardige andere gast ons vertellen dat we te laat zijn. Een half uurtje geleden zat hier de Visarend in een boom. Wij eten, rijden door tot waar we bijna weer in Werkendam zijn en besluiten daar om te keren en in tegengestelde richting het rondje terug te rijden. Als we weer bijna bij de spaarbekkens zijn zegt Caspar, terwijl ik rijd, “stop even”. Ik sta stil en hij herinnert zich van een vorige keer een bomenrij waar we toen in de verte een Visarend zagen. Met de verrekijker had hij tijdens het rijden iets gezien. We kijken beter, maken een foto met een telelens en onmiskenbaar zit daar in die bomenrij de Zeearend in de boom. Te ver om goed en scherp te observeren, maar echt weer een Zeearend. We rijden door en stoppen nog langs de weg, bij de parkeerplaats voor de spaarbekkens. Nog een keer kijken of hier wat te zien is. Een gil naast me, samen kijken we omhoog en beginnen te fotograferen. Op majestueuze wijze komt de vliegende deur over gevlogen. Hij bedenkt zich en begint aan een aantal rondjes boven ons hoofd. Het is niet meer dan 20 m boven ons. Wij fotograferen zo goed mogelijk en overal om ons heen kijken mensen, stappen uit en fotograferen ook. Dan is het voorbij.

We rijden door en kijken nog even vanaf de parkeerplaats bij het museum. In de verte weer de vliegende reus, met dan, opeens een vogel die naar hem toe vliegt, veel kleiner. Een meeuw? Door de kijker is het een andere roofvogel, een Visarend die hem probeert weg te jagen. Na een korte confrontatie gaan beide een verschillende kant op. Wij zijn euforisch. Twee vogels bij elkaar, vaak gericht geprobeerd ze waar te nemen en nu komen ze samen in beeld.

We rijden verder en besluiten op de hoek van de Noordwaardpolder waar de boswachter van de Biesbosch zo graag zijn Youtube filmpjes opnam, naar water te lopen. We waaien nog even uit en ik zeg dat het jammer is dat die Visarend zo ver weg bleef toen hij de Zeearend benaderde. Dan zien we een roofvogel aan komen vliegen, over het grasland voor ons. Een buizerd? Nee te wit, een donkere snavel en dus als nog van redelijk dichtbij de Visarend in beeld.

Verbijstering overheerst als we terug rijden naar huis. Ik vraag me op de terugweg af hoe vaak ik in de afgelopen jaren met mijn rug naar de vogels heb toegestaan. Hoeveel keren de Zeearend mij lachend gegroet heeft terwijl ik turend de andere kant op keek. Het is een mooie dag in maart en ik zal hem niet gauw vergeten.

Helaas maakt iedereen fouten en zijn er de geduldige correctoren die dan helpen. Hierboven op de foto staat geen Visarend, hoe graag ik het ook wilde. “De bruine vlekken op de buik en de te kleine bruine oogstreep geven aan dat het hier een lichte vorm van de Buizerd betreft” Kennis rijker, illusie armer, zo gaat het in het leven.

Verslag excursie naar de Vloeten en de Oetert, op 2 april

Ursula Elskamp

De aankondiging van deze excursie luidde als volgt: 'De Vloeten (de naam betekent laag grasland) bestaat uit oud cultuurland met weiden, akkers en broekbossen. Het blauwgrasland De Oetert is een beschermd natuurreservaat en bevat waardevolle restanten van het beekdal van de Kleine Aa met natte weilandjes, opgaand elzenbroek en mooie wilgen.

De naam Oetert en het gehucht Otterdijk verwijzen naar de aanwezigheid van Otters in het verleden. De natuurwaarden zijn hoog met veel karakteristieke planten zoals Slanke sleutelbloem, Bosanemoon, Knolsteenbreek, en later in het jaar de Gevlekte en Brede Orchis, de Moesdistel en de Grote ratelaar.

Er broeden veel vogels. In het voorjaar een lust voor oog en oor. Het is een nat gebiedje, dus waterdicht schoeisel is aan te bevelen.'

De aanbeveling voor waterdicht schoeisel was niet voor niets. De zes deelnemers waren goed voorbereid. Zelfs na vijf weken droogte en een paar millimeter neerslag op de laatste dag in maart was het flink soppen door de natte weilandjes om de volop bloeiende Slanke sleutelbloem (rode lijstsoort), Bosanemoon en ook enkele Grote dotterbloem te bewonderen. Deze laatste heeft het kenmerkende niervormige blad. Ook elders was veel Bosanemoon te zien, tussen de bomen op de voormalige rabatten en langs slootkanten. Door het frisse weer met zelfs af en toe wat natte sneeuw hielden veel Bosanemonen hun bloemhoofdjes gesloten.

Volgens een lid van ons gezelschap zagen we nu nog de restanten van de lange rechte perceeltjes loodrecht op de Kleine Aa, waarschijnlijk vloeivelden, die op de kaart van dit gebied uit 1900 zijn getekend.

Vogels die we gezien of gehoord hebben: veel Tjiftjaf, Boomklever, Vink, Holenduiven op een akker, Groene specht.

Wat betreft paddenstoelen was er een grote Eikentrilzwam op een omgevallen boomstam. Ondanks zijn wat uitgedroogde staat mooi om te zien.

Kikkers werden op twee plekken waargenomen. Een kleine Bruine kikker, met donkere vlek achter het oog en een klein donker exemplaar elders.

Het is beslist de moeite waard om hier later in het jaar terug te komen als andere planten in bloei staan.

Soortenlijst van gevonden planten en struiken
Zie de volgende pagina.

Munnikenland, op 3 april

Hans van Sprang

Het beeld is nog steeds in mijn hoofd aanwezig als we aankomen bij Munnikenland. Gisteravond hebben we op de filmsite PICL de film "The Velvet Queen" zitten bekijken. Twee mannen gaan wekenlang op zoek naar een sneeuwluipaard op de hoogvlakten in Tibet. Daar komen ze erachter dat de dieren die zij niet zien hen wel in de gaten houden. Op een foto van een valk blijkt later bij uitvergroten de kop van een sneeuwluipaard in de achtergrond zichtbaar. Dit beeld herinnert mij aan de vele keren dat we door een gebied liepen en geen vogels zagen maar wel voelden dat ze er moesten zijn. Hoe zal het vandaag zijn als we in Munnikenland gaan lopen, vlak bij slot Loevensteijn? Weer het gevoel dat de vogels je uitlachen terwijl jij wanhopig door je kijker tuurt naar de onzichtbare wereld van de vogels?

Het antwoord kan kort zijn: deze keer is het eerder andersom. Alleen het treiterende lachen van de Groene specht die zich onvindbaar ophoudt binnen gehoorsafstand is een voorbeeld van dit verschijnsel. Maar als we de auto weg hebben gezet en de Schouwendijk oplopen tussen het water door zien we een grote hoeveelheid vogels die rustig blijft zitten om te worden gezien. Weliswaar op een afstand die het gebruik van een telescoop nodig maakt, maar ze zijn er en blijven er. Zie je ze dan ook allemaal? Nou, nee. Als we met een groepje wat meer naar het water toe lopen blijven anderen wat verder weg achter ons staan. Wij zien Lepelaars, Zilverreigers en Kluten als witte vlakken in het mooie licht. Even later komen de achterblijvers met de mededeling dat midden boven ons hoofd een kiekendief heeft gevlogen. Na wat twijfels wordt het uiteindelijk een mannetje Bruine kiekendief die ons weer laat voelen dat ogen op je rug nodig zijn in de vogelwereld. Of gewoon op het goede moment de goed kant op kijken natuurlijk.

Achteraf tel ik 49 soorten die we hebben gezien, met elkaar, dus ik tel de Bruine kiekendief ook mee, al heb ik hem niet gezien. En er zitten wel bijzondere soorten bij, sommige zelfs heel verrassend. Twee Nonnetjes, later zelfs drie, die heel lang op het zelfde punt blijven zwemmen. Een Blauwborst die ons luidruchtig

Soortenlijst excursie de Vloeten en de Oetert op 2 april 2022

Planten		Struiken	
Bosbies		Berk	Begint uit te lopen
Bosveldkers	Groter dan Kleine veldkers	Hazelaar	
Bronkruid		Kers, Zoete	
Dotterbloem, Grote	In bloei	Lijsterbes	Met bloemknoppen
Dovenetel, Gele	In bloei	Mahonie	Verwilderde struik Soms al in bloei
Dovenetel, Paarse	In bloei	Meidoorn	Loopt uit
Dovenetel, Witte	In bloei	Vlier, Gewone	Ook in knop
Egelskop, Kleine	Waterplant, herkenbaar aan baksteenstructuur in blad	Vlier, Tros-	Met bloemknoppen in 'trossen' - Lijkt wel wat op minibroccoli
Fluitenkruid	Soms al in bloei	Vogelkers, Gewone	Opstaande bloeiaren bijna in bloei
Fonteinkruid, Gekroesd	Waterplant	Wilg, Grauwe	Determinatie op basis van natte standplaats
Grasmuur	Vierkante stengel, haartjes aan bladbasis		
Hoefblad, Groot	Met steriele bloeiwijze. Medicinale plant sinds de Middeleeuwen		
Hondsdraf	In bloei		
Judaspenning	In Bloei		
Kale jonker	Mooie rozetten		
Kiezelwieren	Op water		
Kleefkruid			
Klimopereprijs			
Liesgras			
Look zonder look	Blad		
Mannagras			
Moerasspirea	Blad		
Moeraszegge			
Pinksterbloem	In bloei		
Ratelaar	Blad		
Reigersbek	Blad		
Reuzenbereklauw	Begint uit te lopen		
Ridderzuring	Langs waterkant		
Sleutelbloem, Slanke	In bloei		
Smeerwortel	Blad		
Speenkruid	In bloei		
Sterrenkroos, Stomphoekig	Waterplant		
Veldkers, Kleine	Karakteristieke donkere hauwtjes die boven de bloempjes uitsteken		
Veldzuring	Blad		
Vogelmuur	Eén rij haren		
Waterviolier	Waterplant, te herkennen aan de dichte kransen van veerdelige bladeren op het water		
Zandraket	In bloei		

toeroept, grote groepen Grutto's, Kemphanen en een Witgatje maar ook Lepelaars, reigers en vrijwel alle soorten eenden.

Ik heb de neiging om soms wat snel door te lopen en dat is niet altijd voordelig. Behalve vandaag. Ellen en ik lopen voorop, zij met de handen aan het statief van de telescoop. Wat vliegt daar, vraagt ze, en wijst naar een vogel die met wat tegenlicht uit het riet opvliegt en van ons weg gaat. Ik zie een vluchtbeeld als een roofvogel maar door de kijker is het meteen duidelijk dat het een Roerdomp is. Hij strijkt een paar seconden later weer neer in het riet. We kijken om, de anderen staan naar de andere kant te kijken. Terwijl we wachten komt een Boerenzwaluw overvliegen en ook die ontsnapt aan de aandacht van de anderen. Het is zo moeilijk om voelen wat er achter je gebeurt. Met velen zie je meer, maar niet iedereen ziet dan meer.

Een paar jaar geleden schreef ik een keer over de k-vogel telling. Die keer zagen we weinig vogels, maar veel beginnend met een k. Dit keer zijn er ook veel k-vogels te zien maar tot mijn verrassing is ook het aantal b-vogels groot. Het wordt 9-8 voor de k-vogels: "Bergeend, Blauwborst, Blauwe kiekendief, Blauwe reiger, Boerenzwaluw, Brandgans, Bruine kiekendief en Buizerd" nemen het op tegen "Kauw, Kemphaan, Kievit, Kluut, Knobbelzwaan, Kokmeeuw, Koolmees, Krakeend, Kuifeend". Veel dichter bij elkaar komt het niet gauw.

Het is een koude dag, er werd vanmorgen in Winterswijk voor het eerst sinds mensheugenis op natuurijs geschaatst in april, maar de vogels van de lente lieten zich er niet door weerhouden, en Munnikenland staat vanaf nu op de lijst van voorjaarsbestemmingen. Kan het nog mooier zijn als we een keer in mei gaan?

Maren-Kessel en de Hemelrijksche Waard, op 17 april

Hans van Sprang

Dat blijkt iets anders dan dezelfde excursie maar dan twee weken later. Het verleden heeft altijd gelijk. Dat is vandaag bewezen.

We komen als laatste, te laat, bij het plas-dras gebied in Maren-Kessel aan. Het is er vochtiger dan we ons herinneren, er staat meer grasland onder water. Grote groepen Grutto's grazen in het grijze water. Soms laten ze hun lenteroep horen, soms worden ze overstemd door de Kieviten, maar steeds zijn ze aanwezig. Opvallend is ook de kluut, die in steeds grotere aantallen zich laat zien. En wat te denken van twee van de meest breekbaar ogende vogels die ik ken, twee Steltkluten die door het water dansen. Een voorjaarssprookje door de natuur op muziek gezet. En midden in het weiland een veld met gele bloemetjes, zo lijkt het, maar daar vliegen razendsnel Gele kwikstaarten over de bodem. Heel veel, zodat het gras bijna geheel gevuld geel lijkt. Of, zouden er toch ook…..

De Hemelrijksche Waard ligt een tiental kilometers verder en is ook op 1e paasdag een rustige plek om heen te gaan. Er lijken altijd vooral inwoners van Lithoijen te lopen, of van Teeffelen, die hun hond willen uitlaten. Verder enkel water en vogels. Rietland en bosjes staan zij aan zij en daarin bevinden zich de gebruikelijke rietvogels, maar lang nog niet alle soorten zijn op hun plek.

In 2020 waren we hier 2 weken later en toen was de Kleine karekiet volop te horen. Nu moesten we het doen met een Blauwborst en gelukkig heel veel Rietzangers.

Even is nog discussie over een vogel met een duidelijke oogstreep en een witte keel. Van Grasmus tot Graspieper passeren de revue, maar het werd niet echt duidelijk. Foto's thuis tonen dezelfde oogstreep als hieronder, maar een iets minder gekleurde buik, maar toch ook de onbekende vogel lijkt een Rietzanger te zijn geweest.

Langzaam wordt het ook nog warmer. In de vroege ochtend was 4 graden het startpunt en tegen die tijd dat we weer terug lopen naar de auto zijn we de 20 graden genaderd. De zon schijnt, het is onbewolkt en op zo'n manier is vogels kijken goed uit te houden.

Ik begon met de conclusie dat 2 weken een duidelijk verschil kunnen maken. We zijn nu te vroeg voor de kleine karekiet en ook de koekoek is nog niet te horen. Dat scheelt veel geluid en ook geeft het een andere omlijsting van de excursie. Verder geen bijzondere vogels gemist, want de tapuit die we de vorige

keer zagen wordt gelukkig wel gecompenseerd door de steltkluten van dit jaar. De algehele tendens, dat je minder vogels ziet, is helaas ook nu weer te zien. Ik hoop dat toenemende aandacht voor plas-dras gebieden de vogelstand ten goede zal komen en dat dit, samen met wat minder drukte in natuurgebieden na corona, een omkering van de tendens zal kunnen bewerkstelligen. Anderzijds moeten we ook realistisch zijn en beseffen dat, door de gigantische afname van het aantal insecten wereldwijd, er wel eens een onomkeerbare verandering in gang gezet kan zijn, waar een paar plasjes-drasjes geen invloed op hebben.

Imagine, op 18 april

Hans van Sprang

Kom, doe je ogen dicht, dan gaan we een stukje lopen. Gewoon vanuit huis en zonder haast. Eerst nog auto's en fietsen en dan een koor van vogels. Merel, Grote lijster, Zanglijster, Koolmees en Roodborst vormen het decor voor de solist van vandaag, de Zwartkop. Echt een prachtige omlijsting van de wandeling. En dan, na een kilometer of 3, mag je je ogen weer open doen.

Voor je zie je een pad, dat een heuvel oploopt en boven op de heuvel staan telescopen met mensen erachter. Één ervan is de boswachter. Het is een nieuw gebied en de vraag is hoe het gaat worden de komende tijd. Of er vogels blijven komen en hoe veel. Maar het is onomstotelijk zo, dat er al vogels zijn. Als je je omdraait staan er auto's geparkeerd, er staat ook een auto uit IJmuiden. Waar ben je beland?

Toen we gisteren tijdens de wandeling in de Hemelrijksche Waard over mogelijk mooie gebieden voor een vogelexcursie spraken kwam ook dit gebied aan de orde. Het nieuw ingerichte gebied dat "Achtereinds Laag" heet. Een aantal plassen die zijn uitgegraven en een heuvel om daaroverheen uit te kijken.

Voor ons, vanuit huis, te belopen en ondanks het feit dat het gebied pas dit jaar echt open is, wordt het er al redelijk druk en staan er dus ook al vogelaars met telescopen op wacht. Vogelwerkgroepen wilden inventarisatierechten en het gebied is al verdeeld onder de belangstellenden. Maar wat kun je dan zien? Is het al wat?

Tijdens de wandeling erheen door het bos en bij de kijkberg zagen we in totaal iets meer dan 35 soorten, deels bosvogels en één wat meer bijzonder exemplaar. Langs het pad in het gras liep een Beflijster met ons mee. We konden een hele tijd genieten van een Boompieper op een paaltje en op de terugweg zagen we een Steenuil in een kast zitten.

Kortom, ondanks het feit dat het een nieuw gebied is dat zich nog moet ontwikkelen is er zeker hoop op een mooie toekomst.

Veldonderzoek in de regio

De rubriek bevat verslagen van onderzoek in de natuur in de ruime regio Eindhoven. KNNV-ers en niet-leden, professionals en amateurs, kunnen hier hun onderzoek, of een samenvatting daarvan, presenteren.
De voorgestelde lengte is 1000–1200 woorden. Graag met relevante illustraties.

Inventarisatie Geleedpotigenfauna Valkenswaardse Visvijvers en het aangrenzende deel van Valkenhorst

Piet Tutelaers, coördinator Insectenwerkgroep

Inleiding

Brabants Landschap heeft ons in de gelegenheid gesteld om een inventarisatie uit te voeren van de Geleedpotigenfauna (Athropoda) in de Visvijvers van Valkenswaard in de jaren 2019 2020. De visvijvers zijn in het begin van de twintigste eeuw aangelegd als kweekvijvers voor commerciële visteelt. Sinds 1987 zijn deze in eigendom gekomen van Brabants Landschap en vanwege de bijzondere soorten vogels die er voorkomen is het gebied rondom de vijvers niet vrij toegankelijk. Het aangrenzende Valkenhorst is wel opengesteld. De vijvers zijn aangelegd in een voormalig heidegebied. Het Greveschutven is de enige vijver die ontstaan is uit een ven, alle andere vijvers zijn nieuw aangelegd. Samen met Valkenhorst sluiten de vijvers aan bij het Leenderbos en ze vormen samen onderdeel van de Groote Heide. Die strekt zich uit van de Stratumse Heide in Eindhoven tot aan de Achelse Kluis in België.

Werkwijze

Van 1 april tot en met 20 mei 2019 hebben we drie verschillende biotopen bemonsterd met behulp van een barrièreval. Deze vallen bestonden uit twee ingegraven plastic bierbekers afgedekt met een perspex plaatje om te verhinderen dat ze vol kunnen regenen. De twee ingegraven bekers zijn verbonden met een stuk plastic dat er voor moet zorgen dat beesten een van de twee bekers ingeloodst worden. En om te voorkomen dat de gevangen beesten elkaar opeten of dat ze kunnen ontsnappen is elke vangbeker voorzien van een bodempje water met enkele druppels reukloos afwasmiddel. Deze druppels verlagen de oppervlaktespanning van het water zodat de beesten die er in terecht komen naar de bodem zakken en verdrinken. De vallen zijn wekelijks geleegd en ververst. Tijdens het wekelijkse legen van de bekers hebben we ook gevangen met behulp van sleepnet en klopscherm. Op 20 mei 2019 zijn we gestopt met de potvallen en zijn verder gaan monsteren door middel van zichtwaarnemingen aangevuld met sleepnet- en klopschermvangsten. In de winter hebben we gezocht naar beesten die zich ophouden in de strooisellaag. Hiervoor hebben we monsters van het strooisel verzameld, gezeefd en verder uitgezocht in een buscamper met behulp van een felle led-lamp. Hierbij bleken de pollen van pijpenstrootje (Molinia caerulea) in een heidegebiedje van Valkenhorst leuke soorten op te leveren.

Met de hulp van een roeiboot die door Brabants Landschap ter beschikking is gesteld, hebben we de rietzone van het Greveschutven aan de waterzijde kunnen bemonsteren om te kijken of de Rietstrekspin *Tetragnatha striata* en de Grote oeverspin *Dolomedes plantarius* hier voorkomen. De Rietstrekspin hebben we kunnen vinden, maar helaas geen Grote oeverspin. Deze komt voor in laagveengebieden zoals in de Weerribben maar is ook waargenomen in Mariahof, een visvijvergebied net over de grens bij Bree in België in het Kempen-broek. Bij ons in de hoogvenen van De Kempen moeten we het doen met de algemenere Gerande oeverspin *Dolomedes fimbriates*.

Frans Groenen en John Cox hebben een avond hun lakens opgesteld bij de werkschuur van de visvijvers om er nachtvlinders te vangen. Dat heeft een beperkt aantal soorten opgeleverd.

Eind 2019 en begin 2020 zijn we doorgegaan met ons strooiselonderzoek en na april hebben we de draad weer opgepakt met het inventariseren van andere beesten. De wereld was inmiddels in de greep van een onbekend virus dat via China zijn weg over de wereld aan het veroveren was. In Nederland werden de eerste symptomen vastgesteld op 27 februari (wikipedia). Toen er ook in ons land sprake was van een pandemie werden we opgeroepen om ons niet in te grote groepen te begeven. Maar dat heeft er ons niet van weerhouden om toch wekelijks door te blijven gaan met ons inventarisatieonderzoek.

Het aantal nieuwe soorten dat we na juli 2020 vingen, was erg schamel. Om de zaak nieuw leven in te blazen kwamen we op het idee om mierennesten te bemonsteren. Hierin komen namelijk gasten voor en vaak zijn dat bijzondere en interessante soorten. Via de literatuur hadden we ons geprepareerd op de soorten die we konden verwachten. De mierennesten die Brabants Landschap tegenkomt bij werkzaamheden

werden in kaart gebracht en werden ons door Nick Jeurissen ter beschikking gesteld. Maar toen de theorie in de praktijk moest worden gebracht, viel het toch zwaar tegen. Voor een goed monster moet je dicht bij het broed van het mierennest zijn en dat gaat niet zonder het nest te beschadigen. Daarom hebben we ons, na een paar vergeefse pogingen, beperkt tot een inventarisatie van de nesten die Nick en wij hebben gevonden.

Eind 2020 is het Greveschutven leeggepompt ten behoeve van een bodemsanerings-project. Dit bood ons de kans om de rietzone van nabij te bemonsteren. Maar dat leverde helaas ook niet de begeerde Grote oeverspin op.

Dankzij de beschikbaarheid van internet en de mogelijkheden die de digitale fotografie biedt, zijn de hulpmiddelen om insecten op naam te brengen enorm verbeterd. Vroeger moesten we ons behelpen met de schaarse, vaak buitenlandse, literatuur om via determinatietabellen en afbeeldingen van de geslachtsorganen of andere kenmerken beesten op naam te brengen. Nu kunnen we met de hulp van een computerprogramma ('app'), zoals bijvoorbeeld ObsIdentify op een Android smartphone, insecten en spinnen op naam brengen. Vooral de jonge generatie hobby-entomologen maakt hier graag en veel gebruik van. Helaas is deze methode niet altijd betrouwbaar en zijn we voor een nauwkeurige determinatie aangewezen op vakliteratuur. Gelukkig is die in veel gevallen via internet beschikbaar. Een ander probleem is, dat determinaties die doorgegeven worden aan *waarneming.nl* natuurliefhebbers naar deze gebieden lokt, ook als die niet toegankelijk zijn. Op verzoek van de boa's van Brabants Landschap hebben we onze waarnemingen voor de visvijvers in embargo moeten laten zetten om de grote toestroom naar het gebied af te remmen. Hierdoor zijn ze niet meer zichtbaar voor iedereen, alleen nog voor degene die ze heeft aangemeld en voor de beheerders.

Resultaten

Valkenhorst is door ons voornamelijk onderzocht ten noorden van de Oude Baan. De Oude Baan was vroeger een weg die gebruikt werd door postkoetsen, en voert langs de Heezerhut. Het is nu een fraai fietspad dat naar Heeze gaat via een viaduct over de A2.

In tabel 1 staan alle geleedpotigen gegroepeerd in hun bijbehorende klasse en orde. De insecten zijn vertegenwoordigd met het grootste aantal soorten. De grootste bijdragen hierbij zijn de kevers met 186, de vlinders met 107 en de halfvleugeligen of snavelinsecten (wantsen en cicaden) met 89 soorten. Bij de spinachtigen zijn de echte spinnen met 172 de grootste soortenleverancier.

Het aantal soorten dat we in de Visvijvers hebben geteld (613), is twee keer groter dan het aantal dat we genoteerd hebben in Valkenhorst (306). Dat geldt in iets mindere mate voor de spinnen (136/83) en de halfvleugeligen of snavelinsecten (wantsen: 66/44), maar zeker voor de kevers (148/68), de libellen (19/9), de vlinders (87/38) en de tweevleugeligen (40/16). Dit onderstreept het grote belang van wetlands. Veel soorten zijn in hun levensloop afhankelijk van een milieu waar water in voldoende mate aanwezig is. Vijvers zijn belangrijk voor een aantal specialisten zoals de libellen maar andere soorten geven de voorkeur aan verlandingszones, drassige weilanden of vennen met schoon stilstaand water. Hoe groter de variatie in biotopen, hoe groter het aantal soorten geleedpotigen en de soorten die daar weer van afhankelijk zijn.

In afbeelding 1 zijn de taxa met de meeste waargenomen soorten voor de Visvijvers samen met het aangrenzende deel van Valkenhorst weergegeven in een taartdiagram. Voor een gedetailleerd verslag met een overzicht van alle gedetermineerde soorten verwijzen we naar ons inventarisatieverslag op de website van de KNNV-afdeling Eindhoven: *tinyurl.com/yhkzyus8*

Bas, John, Geert, Henk en Piet bij het legen van barrièreval 2
Foto: Ad Brouwers

Tabel 1: Taxonomische boom van de gedetermineerde soorten			
Geleedpotigen *Arthropoda*	*Visvijvers*	*Valkenhorst*	*Totaal*
Spinachtigen *Arachnida*			
Echte spinnen *Araneae*	136	83	172
Teken *Ixodida*	1	1	1
Hooiwagens *Opiliones*	3	2	3
Pseudoschorpioenen *Pseudoscorpiones*	1	1	1
Mijten *Trombidiformes*	1		1
Duizendpoten *Chilopoda*	4	3	4
Miljoenpoten *Diplopoda*	6	3	7
Zespotigen (springstaarten) *Entognatha*	8	6	12
Insecten *Insecta*			
Kevers *Coleoptera*	148	68	186
Oorwormen *Dermaptera*	1		1
Kakkerlakken *Dictyoptera*	2	1	2
Tweevleugeligen *Diptera*	40	16	54
Halfvleugeligen *Hemiptera*	66	44	89
Vliesvleugeligen *Hymenoptera* Mieren	13	16	18
Vliesvleugeligen *Hymenoptera* Overige	48	5	56
Vlinders *Lepidoptera*	87	37	107
Schorpioenvliegachtigen *Mecoptera*	2	2	3
Steenvliegen *Megaloptera*	1		1
Netvleugeligen *Neuroptera*	1		1
Libellen *Odonata*	19	9	22
Rechtvleugeligen *Orthoptera*	14	4	14
Stofluizen en echte luizen *Psocoptera*	1		1
Kameelhalsvliegen *Raphidioptera*	1	1	2
Schietmotten *Trichoptera*	5	2	7
Hogere kreeftachtigen *Malacostraca*			
Pissebedden *Isopoda*	4	2	4
Aantal soorten	**613**	**306**	**769**

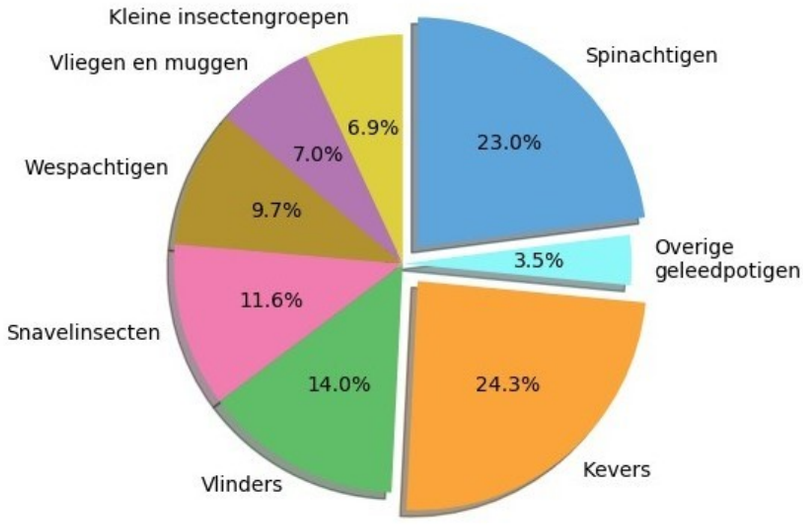

Afb. 1 De taxa met de meeste waargenomen soorten voor de Visvijvers en het aangrenzende deel van Valkenhorst

Flora en fauna op vier natuurontwikkelingsterreinen ten zuiden van de Stippelberg – Deel 5

Tekst en foto's: Jan Kersten
Riek van den Bosch

Geleedpotigen, vervolg

Orde: Libellen (Odonata)

Voorwoord
In dit Deel 5 "Libellen" wordt met een samenvatting een beeld geschetst van de in totaal 40 soorten waargenomen libellen, verdeeld over 8 families, op de vier velden. Op drie velden liggen poelen die in de meeste jaren ook het hele jaar water bevatten, op Veld 3 is geen open water aanwezig.

Ligging van de vier velden

Inventarisatie libellen
Libellen vormen een groep insecten waaraan wij extra aandacht gaven. Het zijn overwegend grote insecten die voor het merendeel op afstand, eventueel met behulp van een verrekijker, te herkennen zijn. Uitzonderingen zijn sommige Pantserjuffers (*Lestes spec.*) en Heidelibellen (*Sympetrum spec.*).

De waargenomen libellen worden tot de volgende families gerekend:

Beekjuffers (*Calopterygidae*) met 1 soort,
Breedscheenjuffers (*Platycnemididae*) met 1 soort,
Glanslibellen (*Corduliidae*) met 2 soorten,
Glazenmakers (Aeshnidae) met 13 soorten,
Korenbouten (*Libellulidae*) met 6 soorten,
Pantserjuffers (*Lestidae*) met 6 soorten,
Rombouten (*Gomphidae*) met 2 soorten en
Waterjuffers (*Coenagrionidae*) met 9 soorten.

Familie: Beekjuffers (*Calopterygidae*)
De Weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*) is afhankelijk van langzaam stromend water voor de voortplanting. Toch waren er op de drie velden met poelen jaarlijks te zien, en ook in twee jaren op Veld 3 waar geen water is. Ze zullen de velden dan ook vooral gebruikt hebben om te jagen en aan te sterken.

Weidebeekjuffer ♂

Familie: Breedscheenjuffers (*Platycnemididae*)
Ook de Blauwe breedscheenjuffer (*Platycnemis pennipes*) is voor de voortplanting afhankelijk van stromend water, toch waren er bijna jaarlijks op alle velden te zien.

Blauwe breedscheenjuffer ♀

Familie: Glanslibellen (Corduliidae)
De Smaragdlibel (*Cordulia aenea*) kan op zowel stilstaand als stromend water worden aangetroffen en was dan ook op de poelen een gewone verschijning. De Metaalglanslibel (*Somatochlora metallica*) is een soort die voornamelijk bij stromend water gezien wordt, maar maakt wel eens een uitstapje, zoals in twee jaren naar de poel op Veld 4.

Familie: Glazenmakers (Aeshnidae)
Van de glazenmakers was de Grote keizerlibel (*Anax imperator*) op alle velden bijna jaarlijks vaste gast. Parende en eiafzettende dieren werden vaak gezien. Ook de Bruine Glazenmaker (*Aeshna grandis*) was een vaak gezien gast op alle velden. Eiafzetting is een enkele keer gezien aan de poel op Veld 4.

Smaragdlibel ♂

Grote keizerlibel ♀, eiafzettend

De Venglazenmaker (*Aeshna juncea*) hebben we in 2011 en 2014 bij de poel op Veld 4 gezien en daarna niet meer. Vanwege het landelijk sterk teruggelopen aantal waarnemingen is het dan ook een Rode Lijstsoort geworden in de categorie Kwetsbaar.

Venglazenmaker ♀, eiafzettend

De Paardenbijter (*Aeshna mixta*) was in het najaar regelmatig jagend te zien.
De Blauwe glazenmaker (*Aeshna cyanea*) is een soort van kleinere en meer beschutte plasjes, hij liet zich dan ook maar een enkele keer zien op de velden. De Glassnijder (*Brachytron pratens*) houdt zich vooral op bij rijk begroeid stromend water en liet zich op de velden maar enkele keren zien.

Familie: Korenbouten (*Libellulidae*)
Van de korenbouten was de Gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*) in het vliegseizoen de meest geziene gast, zowel bij de poelen als op het land.

Gewone oeverlibel ♂

De nauwverwante Beekoeverlibel (*Orthetrum coerulescens*) zagen we alleen in 2014 op Veld 4 en in 2018 op Veld 3.
De Platbuik (Libellula depressa) en Viervlek (*Libellula quadrimaculata*) waren vaak te zien, maar de laatste vrijwel alleen bij de poelen.
Zwervende Bruine korenbouten (*Libellula fulva*) lieten zich in vier jaren zien, hun biotoop ligt vooral bij stromend water.

Bruine korenbout ♀

Van de Heidelibellen (*Sympetrum*) zagen we de Bloedrode-, Bruinrode- en Steenrode heidelibel (respect. *S. sanguinum, S. striolatum* en S. *vulgatum*) in een ongeveer gelijk aantal jaren. Van al deze soorten is voortplanting in de poelen geconstateerd.
De Zwarte heidelibel (*Sympetrum danae*) zagen we nogal eens op Veld 1, 2 en 4. Deze eens in zo grote getalen voorkomende libel zagen we de laatste jaren elders op de Stippelberg, maar ook in andere terreinen, nauwelijks nog.
De Bandheidelibel (*Sympetrum pedemontanum*) zagen we een enkele keer op Veld 2, 3 en 4, telkens een vrouwtje.
De Zuidelijke heidelibel (*Sympetrum meridionale*) die we 2013 op Veld 1 zagen was kennelijk een zwerver die we later dan ook niet meer hebben teruggezien.

Bruinrode heidelibel ♀

Bandheidelibel ♀

De Noorse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*) vloog in 2016 en 2018 op Veld 4 en in dat laatste jaar ook op Veld 1.
De fraaie Vuurlibel (*Crocothemis erythraea*) hebben we in 2016 op Veld 1 en in 2017 op Veld 2 gezien, van voortplanting ter plaatse lijkt het niet te zijn gekomen.

Vuurlibel ♂

Familie: Pantserjuffers (*Lestidae*)
De veruit meest geziene pantserjuffer op alle vier de velden was de Tangpantserjuffer (*Lestes dryas*).
De Gewone pantserjuffer (*Lestes sponsa*) lijkt sterk op de Tangpantserjuffer waardoor je ze voor zekere determinatie in de hand moet hebben om met een loep de achterlijfsaanhangsels te bekijken. Het aantal waarnemingen van de Gewone pantserjuffer kan hierdoor dan ook beïnvloed zijn.

Tangpantserjuffer ♂

De Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*) en in iets mindere mate de Bruine winterjuffer (*Sympecma fusca*) werden vaak gezien. Beide soorten stonden tot 2015 op de Rode Lijst, maar door hun sterke toename, die ook op de vier velden te zien was, konden ze hiervan worden afgevoerd.
De Houtpantserjuffer (*Chalcolestes viridis*) was op de meeste velden wel eens te zien, maar vooral bij de poel op Veld 4. Hier zagen we ze soms in groten getale hun eitjes in de stammetjes van jonge boompjes boren aan de rand van de poel. Helaas had de beheerder daar geen oog voor.

Houtpantserjuffer ♀ + ♂, eiafzetting

De Zwerfpantserjuffer (*Lestes barbarus*) is een echte pionier die na aanleg van een poel een aantal jaren aanwezig kan zijn, maar na verdere ontwikkeling van de poel weer verdwijnt. We zagen hem op de meeste velden wel eens, maar vooral bij de poelen op Veld 1.

Familie: Rombouten (*Gomphidae*)
Van de rombouten hebben we de Plasrombout (*Gomphus pulchellus*) eenmaal gezien in 2011 op Veld 1. Zijn voortplantingsbiotoop bestaat uit grotere plassen met weinig waterplanten. Deze zijn met de zandwinning 'Bakelse Plassen' en ook visvijvers wel in de buurt, maar we zien er toch al jaren geen meer in de omgeving.
De Beekrombout (*Gomphus vulgatissimus*) zagen we in 2016 op Veld 3 en 4, zwervers, want deze soort is voor de voortplanting afhankelijk van beken met stromend water. Met Maaswater gevoede beekjes, waar ze tegenwoordig een gewone verschijning zijn, liggen verspreidt in het omliggende landbouwgebied.

Beekrombout ♂

Familie: Waterjuffers (*Coenagrionidae*)
Van de waterjuffers waren de Azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*) al vanaf mei en de Watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*) vanaf juli vaste gast en soms in grote getalen aanwezig. Paring, eiafzetting en kakelvers uitgeslopen dieren werden vaak waargenomen.

Azuurwaterjuffer ♀ + ♂ in paring

Het Lantaarntje (*Ischnura elegans*) was in de meeste jaren wel aanwezig, maar de aantallen waren niet groot. Vanaf begin mei was de Vuurjuffer (*Pyrrhosoma nymphula*) tot en met 2017 op Veld 4 te zien en op Veld 1 tot en met 2016. Op Veld 2 zagen we hem alleen in 2016.
Vanaf juni kwam de Koraaljuffer (*Ceriagrion tenellum*) tot en met 2016 wel in beeld op Veld 4 en een keer in 2015 op Veld 1.
De Tengere grasjuffer (*Ischnura pumilio*) is de kleinste van alle waargenomen libellen. Zijn biotoop bestaat vooral uit kleine ondiepe plasjes die snel opwarmen in de zon en dan ook droog kunnen vallen. Op Veld 4 zagen we hem in vijf jaren en éénmaal op Veld 2.

Tengere grasjuffer ♀

De Kanaaljuffer (*Erythromma lindenii*) was in twee jaren op Veld 4 aanwezig en een maal op Veld 1. Deze soort voelt zich ook beter thuis bij stromend water.
In 2013 zagen we op Veld 4 een Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) zijn voorkeursbiotoop is ook stromend water. Eénmaal eerder zagen we hem op de Stippelberg in 2000, tijdens een libelleninventarisatie, op Poel 25, dit is een oud heideven dat ligt vlakbij de Snelle Loop, een met Maaswater gevoed langzaam stromend beekje.
Op Veld 4 zagen we in 2011 en 2016 een Kleine roodoogjuffer (*Erythromma viridulum*). Elders op poelen op de Stippelberg kwamen we hem wel vaker tegen, maar nergens in grote aantallen.

Kleine roodoogjuffer ♂

Naschrift
In 2018 en 2019 vielen de meeste poelen, later in het jaar, droog waardoor ze voor libellen weinig meer te bieden hadden.
Op de nabijgelegen Stippelberg, met een oppervlakte van bijna 1000 ha en 34 poelen, hebben wij vanaf 2000 in de totaal 41 soorten libellen waargenomen.
Op de vier velden hebben we in 9 jaren tijd 40 soorten libellen waargenomen en dat is, gezien de geringe oppervlakte van de velden en het aantal van 4 poelen, een zeer hoog aantal, zo mogen we concluderen.

Uit de historie van de Venkraai, aflevering 22 (1964)

Jelle Schuurmans

In 1964 werden 3 kampjes, 8 lezingen en weer meer dan 50 excursies georganiseerd. Opmerkelijk is het "sneeuwkampje" dat in de convocatie van februari staat aangekondigd. Of het kampje is doorgegaan, is niet bekend.

KONINKLIJKE NEDERLANDSE NATUURHISTORISCHE VERENIGING
Afdeling Eindhoven
Administratrice: B.W. Zwanenburg - Bosman, Oranje Nassaulaan 40, Meerveldhoven, tel. 04995 - 2804
Giro 1066049 t.n.v. de penningmeester der Afdeling Eindhoven te Meerveldhoven.

Als U zich door het hierna volgende programma zult hebben heengeworsteld zult U verbaasd zijn, dat het van februari is. Als in een lente-programma is er voor elck wat wils.

zondag 9 februari excursie van ons gewest. We zullen met de Hr. Houtekiet uit Westmalle (België) de ganzen observeren, waarover hij ons op 27.11.'63 zoveel en deskundig vertelde. In de ochtend zullen we het tussen Moerdijkhaven en Rode Vaart gelegen gedeelte van het Hollands Diep bezoeken en in de middag, als het water in het Hollands Diep door de vloed is gestegen, gaan we naar de "Haagse Beemden", in het stroomgebied van de Mark, waar de ganzen dan grazen. Kijkers niet vergeten! Onze afdeling vertrekt om 8 uur in eigen auto's van het Eindhovense Stationsplein. Deelnemers, wèl- of niet autorijdend, dienen uiterlijk vrijdag 7 februari kontakt op te nemen met de Hr. Ruhwandl, tel.11353. Het gewest verzamelt voor het station van Lage Zwaluwe. Daar start de excursie om 10 uur. Zij, die per trein wensen te reizen, dienen met de trein van 8.50 uur naar Lage Zwaluwe te gaan. Aankomst 9.53 uur. Meenemen: lunchpakket, kijker en vogelboek. Tenue: warme kleding, laarzen.

Brandganzen

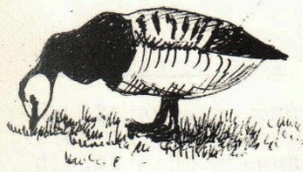

dinsdag 11 februari Bestuursvergadering bij de Hr. Siteur, Eindhoven

vrijdag 14 februari "Spinnen van heinde en verre" causerie door Pater Chrysanthus Janssen over merkwaardige spinnen uit ons eigen land en uit de tropen. Verlucht met dia's. Aanvang 8 uur in zaal E van het voorm. Gymnasium Augustinianum aan de Kanaalstraat.

zaterdag 15 februari Op de fiets naar de Zeggen. De Gemeente overweegt van de Zeggen een studieterrein te maken. Er is van de Zeggen dan ook wel wat te zeggen. Dat zal de Hr. Abma doen. Onder zijn leiding start de excursie om 2 uur bij de benzinepomp nabij de eerste overweg aan de Tongelresestraat. Laarzen aan. Voor kleine kinderen is het terrein zeker te moeilijk.

zaterdag 15 en zondag 16 februari Sneeuwkampje in Bergeyk bij de boerderij van de familie Wijnen Dit kampje gaat alleen door wanneer er voldoende sneeuw ligt en de weersomstandigheden het toelaten. Daarom: inlichtingen en opgave bij de Hr. Luitingh uiterlijk 14 februari 8 uur. Telefoon 04991 - 2052.

Twee Levens

Achilles Cools

Geelvleugelara's vliegen in stelletjes over de hoge boomtoppen. Even later trekt een hele flock met allerlei kleurige vogelsoorten door de dichte bladeren over ons heen. Vlak boven ons: paradijstangara's, bladspeurders, suikerdiefjes, palmtangara's, goudbuikorganisten en witte cotinga's. Het blijft maar duren. We krijgen nekkramp van het omhoog kijken met de verrekijker. Jurgen, onze gids, gaat languit op de grond liggen om de verder trekkende vogeltjes te bekijken. We doen hem na. Want onze ledematen zijn moe, het is warm en we hebben er al een aantal kilometers opzitten. De grond is droog en warm. Vogels trekken één na één over, en verdwijnen. Jurgen begint al te snurken, op minder dan twee minuten is hij in een andere wereld. Zou hij dan ook vogeltjes zien?

Jurgen heeft voor ons heel het programma en de afspraken gemaakt. Hij zorgt ervoor dat we ergens geraken. Hij is een kameleon die al vijftien jaar de helft van zijn tijd vertoeft in dit wonderlijke land van Colombia. Het winterhalfjaar is hij hier, het zomerhalfjaar in België. Hij kan bijna alle vogels van Colombia bij naam noemen, bijna negentienhonderd verschillende soorten. Steeds is hij met zijn fotocamera op zoek. Alleen vogels! Zijn favorieten zijn de kolibries. Als ik hem vraag naar zijn favoriet, moet hij niet nadenken: de vurige topaaskolibrie, een wonderlijk rode honingvogel met gele keel en een zwaluwstaart, de 'showman' onder de honingzuigers. Het is hem nog niet gelukt deze parel onder ogen te krijgen. Ooit zal en moet hij dit zeldzame juweel vinden, daar blijft hij naar streven.

In België komt Jurgen zelden of nooit in de natuur. Belgische vogels interesseren hem niet; hij kent ze evenmin. Thuis is hij een dagelijkse burgerman die een stadsleven leidt met zijn Colombiaanse vrouw. Tien jaar geleden bracht hij Juanita mee en trouwde met haar. Zij wil nu uit België niet meer weg. Ze klaagt wel over het koude Belgische weer en heeft tegelijk een hekel aan de hitte van haar moederland. Ze is in Colombia nooit meer terug geweest. Haar vogelman gaat al genoeg naar ginder. Jurgens Belgische vrienden begrijpen diens vogeldrang niet. Hij stelt hun dan de vraag of ze niet eens een echte wilde tijger willen zien. Ja, dat wel, zeggen ze. Ik heb hetzelfde verlangen om ook exotische wilde vogels in het echt te zien, zegt Jurgen dan.

In Colombia trekt hij maanden rond met vogelaars van allerlei slag. Want er wordt op vele manieren gevogeld. Er zijn de twitchers die enkel een lijst aanleggen van vogelnamen. Deze zijn niet geïnteresseerd in het leven van een vogel, een vluchtige glimp is voldoende. Ze willen ook geen tijd verliezen, want ze zitten in een wedstrijd. Duizenden kilometers leggen ze af om te scoren. Een vogel die ze al in hun verzameling 'hebben' noemen ze een 'ordinaire shit', want die hoeven ze niet meer te zien. Twitchers zijn slechts vogelherkenners.

Andere gepassioneerde speurders zijn de vogelaars, gewoon of zeldzaam, zij vinden alle vogels mooi. Zelfs het roodborstje in hun eigen tuin. Tijdens de najaarsvogeltrek gaan sommige op een telpost alle vogels tellen die overvliegen van noord naar zuid. Dit wordt geregistreerd en landelijk verwerkt in een database. Enkele onder hen zijn ook vogelringers. Je hebt ook de ornithologen die vogelgedrag bestuderen, leren begrijpen, ze willen alles weten. Dan heb je nog de vogelliefhebbers. Zij hebben vogels lief en sluiten ze op in een kooi of volière. Ze fokken vogels en vertoeven er dagelijks tussen. Ze zien individuen, maar hebben weinig voeling het buitengebeuren van het vogelleven.

Jurgen is vogelgids in Colombia, dat doet hij vooral voor de collectioneurs van vogelnamen, de vogelnajagers waartoe ook hij behoort, op zoek naar ontbrekende species. Deze twitchers hebben het er voor over om door hitte en insectensteken te worden belaagd om een naam aan hun palmares toe te voegen, meer niet.

Ditmaal zijn ook wij voor even vogelgek en zwerven in het wilde weg de hele maand door de oerwouden van Colombia. Jurgen heeft het soms over 'goede vogels', wij weten niet wat we daar bij moeten voorstellen. Waar hij niet naar kijkt, zijn de kleurige vlinders die zelfs tussen onze benen door vliegen. Ook niet naar insecten, kevers, reptielen, planten, vruchten, reuzenmossen, wolfsklauwen, en zwermen gebandeerde zwammen. Jurgen kijkt daar overheen.

Zodra we 's morgens vertrekken, zegt hij: 'laten we er een lap op geven', rent dan vooruit, tot hij ergens een vogel hoort, stormt tussen het dichte struweel, en komt een hele tijd later een vogelfoto tonen op zijn camerascherm. Alle vogels zijn weggejaagd, terwijl er zoveel te zien is in het regenwoud. Daarna spurt hij het woud in, na tien minuten is hij verdwenen en zie je hem meestal de hele dag niet meer. We laten hem lopen, en maken met ons twee tochten door de jungle langs grote bomen vol epifyten, over rivieren en door savannes. In de jungle bereiken we het punt waarop de weerbarstigheid van zwoele lucht ons bijna tegenhoudt, maar onze ogen blijven open. Je hoort er schreeuwen, krassen en fluiten, ongewoon

luid. In de duistere onderlaag lopen we tussen gember en tiengebodenplanten. Zelf zien is zelf geloven.

Als engelen dartelen de blauwe morpho-vlinders door de gangen van het woud. Van verre zie je het opflitsen van hun spiegelende vleugels. Baardvogels volgen de groepen apen, net zoals de 'miervogels' colonnes mieren volgen. Over de weg kruipen parasolmieren met zelf gesneden stukjes groen blad, en tegen de stammen lopen reusachtige schildpadmieren met doornige tarsus. Er vliegt een vorkstaartwouw over de reuzenbomen. Wat verder komen we Jurgen weer tegen. Hij toont foto's van wat hij gezien heeft.

Hij leidt ons dan naar de mangrove. Daar lopen we op de plek waar een Amerikaanse professor enkele jaren geleden de vurige topaaskolibrie zag. De mangrovebeverbomen zijn getooid met witte bloemen, dat biedt kansen, daar zijn kolibries verzot op. De tropen zijn een museum vol kostbaarheden. Je moet het hele museum door klauteren en als je geluk hebt, vind je er schatten. Het woud heeft nog veel geheimen. Jurgen is alweer verdwenen.

In open gekapte plekken grazen vredig de zeeboekoeien tussen breed gebladerde antapalmen, de palmen die 'tagua', het boomivoor leveren, of ze zoeken de schaduw op van de hoge, met oranje trossen behangen chontapalmen. Sommige palmbomen zijn helemaal ingepalmd door 'malabrazos': boomwurgers als een kwalijke omhelzing.

Langs het strand kunnen we een vlucht bruine pelikanen nakijken tot ze met trage slagen over de horizon verdwijnen. Aan de waterkant kabbelt het door de bries opgeklopte water in baaitjes en inhammen, omzoomd door zandstranden. Daar duiken ook wij de zee in om ons af te koelen. De dag loopt ten einde en het licht gaat langzaam uit. Massale bloei van zeevonk gutst met duizend lichtjes tijdens het avondzwemmen, alsof je door een vuurzee zwemt. Iedere aanraking met het zeewater wordt met blauw licht omringd, en je waant je in de hemel of in een onwerkelijke wereld, terwijl je gewoon door het water plonst. Samen met Brénine laat ik me verlichten met de zeevonken die we zelf opslaan uit het zeewater.

's Anderendaags volgen we met boomstamkano's de vlucht van de mangrovereiger, die laag over het water vliegt van de kalm meanderende rivier. Nauwelijks zie je de rand van de uitgeholde boomstam, zo diep ligt het schuitje in het water. De rivier wordt veel bevaren, het is het vervoermiddel bij uitstek. Het lijkt wel dat stille figuren over het water schuiven. We passeren traditionele muurloze paalhuizen met palmdaken, zoals ze al honderden jaren worden gebouwd. Alleen tegen regen moet het onderdak bieden, de wind wordt vrije doorgang gegund. Hoe kan ik me voorstellen hoe het leven is in de op palen gebouwde hutten aan weerszijde van de rivier? Ik voel me niet altijd goed als toerist tussen dit authentieke volk.

Een paar keer huren we een scherpzinnige indiaan die ons gidst door de doolhof van kleine verbindingspaadjes van het Amazonewoud, grote passen nemend met zijn gelaarsde benen, en intussen met zijn machete slingerplanten en struiken wegkappend. Hij ziet elk dier en wijst het ook aan. We banen ons een weg tussen het olifantsgras door, trachtend elkaar in de wirwar van vlijmscherpe slierten niet uit het oog te verliezen. Dan begint het hevig te regenen, in een minuut zijn we doornat. Een hele tijd lopen we verder, tot we gaan schuilen bij een tante van de indiaan. Deze mensen leven in en met het oerwoud, ze ontvangen ons met de glimlach. Ze zijn nog even aan het werk in de regen, ze zijn dat zo gewoon. Doornat halen ze chontadura's uit de top van een twintig meter hoge boom. Met een meterslange stok kunnen ze tot bij de vruchten. Wij zitten naar hen te kijken onder een afdak, met volle manden komen ze naar ons toe. Dan gaan ze de vruchten schillen. Ik steek de handen uit de mouwen en help de chontadura's mee schoonmaken. Deze 'liefdesvruchten', waarvan gezegd wordt dat het een afrodisiacum is. De tante zit bij enorme pannen met chontadura's gehurkt, terwijl ze deze kookt en met zout bestrooit. Als alles klaar is worden de vruchten in een grote pot of in een plastic zak begraven voor een half jaar. Men zal ze opgraven en er een magische drank van brouwen die hen dronken maakt. Ze vragen of ik terugkom om te proeven.

Colombia is het land met de grootste biodiversiteit ter wereld. Meer dan vijftigduizend plantensoorten. Daarmee vergeleken betekent natuur bij ons niets. Maar het land wemelt ook van de soldaten. Die kom je daar overal tegen, in de dorpen, langs de wegen zelfs in het oerwoud. Ze vragen dagelijks naar ons paspoort, waarna we worden gefouilleerd. Op den duur worden we het gewoon om tegen een muur of tegen een jeep geduwd te worden, met de geweren op ons gericht. Altijd op zoek naar drugs en sporen van Guerrilla's. De jonge soldaten lopen al voor zonsopgang te patrouilleren, tegelijk onwennig in hun uniform, ontheemd op deze afgelegen plekken. Er hangt een treurnis om die jongens, ver van huis, als een gevangene zitten te wachten tot hun tijd erop zit.

Dit land ademt angst in en blaast die bij iedere ademtocht weer uit. Er is geen familie waarin geen geweld, ontvoering, verlies, dood of moord op de voorgrond werd gedrongen. In zijn onverdraagzaamheid wordt de angst kortstondig beheerst door hem weg te zappen. Het hoort als het ware bij het leven van de Colombiaan om steeds beducht te zijn van zijn ramp-

spoed. Dit is tegelijk het paradijs waar de dood en de liefde elkaar raken. Alles draait er ook om de verleiding. Onder lange zwarte haren of paardenstaarten wenken loense blikken. Een kort rokje en een decolleté doen het altijd. Macho's zijn steeds paraat als hanige versierders. Het is er een vanzelfsprekendheid, plezier is niet verboden. Er wordt gezongen en gedanst.

In een boom boven het kleuterklasje zit een Amazonepapegaai de zingende kleuters te imiteren. Aan de onderste takken van een apenbroodboom hangen de opvallende buidelnesten van oropendolas: sociale groepsvogels ter grote van een kauw, de snavel wit, zwart over de hele lengte, en eindigend met geel in de staart. Met tien tegelijk wiegen ze in de hoge bomen. Het jodelende buikspreken van deze vogels klinkt als een vervoering over het woud. Piratentirans zitten gereed om een buidelnest te bestelen. De buidels zijn deugdelijk opgehangen en hecht in elkaar gevlochten. Ik kan me voorstellen dat het idee van de hangmat bij zulke buidels zijn oorsprong heeft.

Wat verder duikt een grote parasolvogel in golvende vlucht zwierend over ons heen met de lel en kuif zichtbaar. We lopen over smalle paden tot aan open terrein, hier en daar zijn dode bomen waarin een paartje lachvalken ons nakijken. Op een zandberg gaat de zon terugkaatsen, blauwe harkwespen graven er hun moedergang in het zand. Af en toe komen we Jurgen weer tegen.

Voor Jurgen zijn de bezoeken aan dit walhalla een drang en verlangen voor iedere stap die hij er zet in de lichtzinnigheid van het land. Hij heeft er een huis gekocht. Hij denkt er aan om er zich definitief te vestigen. Maar zijn vrouw wil niet. Ze laat haar Belgisch paspoort niet meer afpakken. Hoe lang verbergt de vurige topaaskolibrie zich nog voor haar kameleon?

De hond, van nut tot overlast

Rob Aarts, met dank aan Jacqueline van Heek voor inhoudelijke informatie

Canis lupus familiaris, de huishond, geëvolueerd en gedomesticeerd uit wolven als een ondersoort die zich gaandeweg thuis voelde vanwege voedsel en veiligheid in de menselijke woonomgeving na de jager-verzamelaar periode, in vaste menselijke woon- en verblijfplaatsen, vanaf zo'n 40 duizend jaar geleden. De domesticatie van deze oerhond als sociaal dier ging toen van start en bestendigde waarschijnlijk relatief snel. Van aanlijnen was geen sprake. Van uitlaten evenmin. De dieren scharrelden wat rond op zoek naar voedsel in de buurt van de nederzetting en waren niemand tot last. Ze waren intelligent net als wolven en leerden snel, zoals ze nu nog steeds doen de gang van zaken in hun voordeel benutten. Er trad voortplanting op tussen de oerhonden. Mensen zagen verschillen bij de pups. Iets langere poten, iets assertiever gedrag of blaffen in plaats van janken zoals de wolf en men ging selecteren en fokken met die dieren die de beoogde eigenschappen vertoonden. Die eigenschappen moesten de mens tot nut zijn, zoals waken, hoeden en jagen, waardoor de band tussen mens en hond nog verder werd bestendigd en het ontstaan van rassen op alle continenten een aanvang nam. In de loop der eeuwen ontstonden door kruisingen steeds nieuwe rassen en kruisingen met, naast de genoemde eigenschappen, vele andere zoals trekhonden, hulphonden, jachthonden en speurhonden met een extreem goede reuk naar b.v. drugs of slachtoffers van calamiteiten.

Gaandeweg zijn honden veel meer goede vriend en gezelschapsdier geworden. Ze moeten dus over eigenschappen beschikken die het gezin ten dienste staan en dus draaien veel activiteiten in het gezin rond de hond. In reclamespotjes zien we regelmatig een hond voorbijkomen zonder enige relatie met het aanbevolen product. Vriend hond erbij doet beter verkopen.

Veel mensen schaften in deze coronatijd een hond aan, naar verluidt om eruit te moeten, want zonder hond zou dat niet gebeuren. De hond bepaalt. Niet de baas, zoals in vroegere tijden. Weer naar het werk geeft problemen. Opvang vol, tja wat dan? Hond alleen thuis geeft geblaf en overlast. Uitlaatservice dan maar? Het dier is aan deze veranderingen niet zomaar gewend. Met vakantie? Weer een probleem. De asielen lopen treurig genoeg inmiddels weer vol door spijtoptanten of verkeerde raskeuzen.

Moge het voorgaande model staan voor de individuele problemen van de hondenliefhebber, de vele loslopende en poepende honden in natuurgebieden vormen een veel groter en toenemend ecologisch en zelfs maatschappelijk probleem. Terecht een grote ergernis voor medewandelaars, boswachters en terreinopzichters. In natuurgebieden zijn loslopende honden niet toegestaan. De bebording geeft dit duidelijk aan.

Zichtbaar is dat individuele belangen van sommige hondenbezitters prevaleren boven het algemeen en natuurbelang. Opmerkingen ter plaatse hierover leiden meestal niet tot een betere verstandhouding. Baas en hond vormen immers veelal een hechte eenheid. Veel hondenrassen zijn hun oereigenschappen, een feno-

menaal reukvermogen en jachtinstinct, niet verloren. Een literatuurstudie uitgevoerd door ecologisch adviesbureau Waardenburg (Krijgsveld, Smits en van der winden, 2008) in opdracht van Vogelbescherming toont glashard aan, dat honden een enorm verstorend effect hebben in natuurgebieden op o.a. bodembroeders zoals weidevogels, veld- en boomleeuweriken en nachtzwaluwen om er slechts enkele te noemen, maar ook op zoogdieren zoals reeën en hun kalfjes. Ook ander gebruik van natuurgebieden door bijvoorbeeld mountainbikers of crossers hebben invloed.

Loslopende honden staan echter met stip bovenaan. Zelfs kort aangelijnd is er, weliswaar minder dan bij niet aangelijnd, sprake van verstoring. Elke hond wordt door met name vogels gezien als predator en veroorzaakt dus een enorm stress effect. Naast de ontdekking van nesten, die worden vernietigd, kiest een vogel logischerwijze voor zelfbehoud, zeker als er sprake is van voortdurende verstoring en gaat er vandoor. Vossen veroorzaken ook dit soort effecten, maar horen thuis in het ecosysteem. Honden horen op geen enkele wijze in een natuurlijk ecosysteem thuis en dienen daar dus zo veel mogelijk vandaan te blijven. Het tweede effect van loslopende, maar uiteraard ook van aangelijnde honden zijn de uitwerpselen die in de natuurgebieden worden achter gelaten. Ook daar zijn studies naar verricht, waaruit blijkt, dat deze uitwerpselen een vermestend effect hebben op de omgeving doordat ze bacterieel worden afgebroken en in mineralen zoals stikstof en fosfaat worden omgezet. Terwijl kwetsbare natuur als heidevelden en schrale graslanden met vaak zeldzame vegetaties toch al last hebben van stikstofdepositie vanuit andere bronnen. Hondeneigenaren zijn volledig verantwoordelijk voor het gedrag van hun dier en dienen zich dus te vergewissen van de regelgeving met betrekking tot uitlaten en laten loslopen, maar ook te beseffen dat zij niet de enigen zijn die gebruik maken van vaak kwetsbare natuurgebieden. Wordt dit goed overwogen en ernaar gehandeld, dan is handhaving niet aan de orde. Wie primair het eigen belang prevaleert mag rekenen op een prent, zou je verwachten. Regels en handhaving vormen echter een dualiteit en daarmee een voedingsbodem voor een willekeur aan keuzen. Tijd dus voor een cultuuromslag in het belang van de natuur en de biodiversiteit in Nederland, en dus ook in het Eindhovense.

Namens Trefpunt Groen Eindhoven, de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, KNNV-afdeling Eindhoven en Vogelwerkgroep De Kempen.

De stem van Water

Samenvatting van “de persconferentie van water”, uitgesproken door natuurfilosoof prof. M.G. Schouten op 23 oktober 2021 - Aangereikt door Harry Nouwen.

Water is een vanzelfsprekendheid in ons leven. Het stroomt oneindig en gratis uit de kraan. De mens staat er bijna niet bij stil dat water een natuurlijk element is, met een eigen wil. Wat heeft water ons te zeggen?

Bijbel en Koran
Voor moderne westerlingen is het echter goed in dit verband te verwijzen naar de oudste literatuur van de mensheid. De Bijbel verwijst ernaar in het scheppingsverhaal. Ook in de koran wordt gewezen op de scheppingskracht van water.

De slang
Australië kent droomtijd wezens. Dat zijn wezens uit Ly. Dat is de tijd waarin alles wat we kennen gevormd werd door mythische wezens uit het verleden. Een van die mythische wezens is de regenboogslang. De verhalen van de Aboriginals vertellen dat dat een slang was die door alle kronkelingen van alle rivieren gevormd werd.

De heilige Ganges
In heel India staat geen enkele tempel zonder dat er water in de nabijheid is. Want als er geen water is, komen de goden niet. Er zijn grote stromingen in het heilige India en het water daar vertegenwoordigd door de heilige Ganges.

Wensputten
Ierland is een waterrijk gebied. Het land is vol heilige bronnen. Deze bronnen zijn zogenaamde “wensputten”. De huidige bewoners zien deze nog als bijzondere plekken, omdat de geest ervan nog altijd in de mens aanwezig is. De vroege Ieren offerden immers voorwerpen aan het water, want in water lag de toekomst tot een andere wereld. Veel voorwerpen zijn terug te vinden in het Nationaal museum van Ierland.

Als wieg van het leven
De culturen der mensheid en alle vroegere culturen zijn zich bewust geweest van de enorm grote rol die water speelt in het leven van de mens. In wezen is het water de wieg van alle leven. Water onderhoudt alle leven en voedt alle leven. En alle grote culturen van de mensheid hebben zich het belang van water gerealiseerd en gerespecteerd. Zij hebben het water zorgvuldig behandeld en vaak ook vereerd.

De mensheid is dat besef, dat respect en die verering voor water, echter wel een beetje kwijtgeraakt. Dat is al heel lang geleden begonnen. Dat begon al in de klassieke oudheid, toen klassieke filosofen bedachten dat alles in deze wereld er was om de mens - het enige wezen met ratio - te dienen.

Filosofen over het wezen van water
Zo'n klassieke filosoof was Aristoteles. Het water was er volgens hem om planten te voeden en die planten voeden dan weer mens en dier. Water diende ertoe om de mens te voeden en te ondersteunen.

Dit beeld van een wereld waarin het water de mens dient, resoneert in het christendom. Immers veel christelijke theologen vonden dat water geschapen is voor de mens. Dat water is er om de mens te dienen en alle andere levende wezens buiten de mens zijn er om de hem te helpen.

In de 17e eeuw schreven de belangrijkste Engelse wetenschappers: God heeft runderen geschapen om biefstukken vers te houden voor menselijke consumptie. God heeft water geschapen om de dorst van de mens te lessen. Is het zo eenvoudig? Het geloof in de scheppende goden die wij ontworpen hebben, is echter niet meer zo groot.

Veranderde visie van de mens
In Wageningen is niet zolang geleden een onderzoek gedaan door studenten naar de ideeën die leven bij basisschoolleerlingen over de natuur. Uit hun onderzoek bleek dat kinderen zeiden: "natuurlijk mogen wij de aarde gebruiken, want wij zijn de slimste!"

De filosofie van Aristoteles toont echter aan dat geen kind dit van zichzelf leert. Immers, wanneer een kind voor het eerst aan de oever van z'n stroom zit, is het verwonderd over wat daar gebeurt. Waarover verwondert het kind zich? Dat water beweegt, dat water transparant is, dat je erdoor heen kunt kijken, dat je water door je hand kunt laten stromen, dat water koel is. Al deze waarnemingen zijn gestoeld op empirische verwondering.

Maar naarmate kinderen ouder worden, maakt die aanvankelijke verwondering plaats voor het idee dat alles niets anders is dan een niet-levend voorwerp. In hun jeugd hebben ze geleidelijk aangeleerd dat water er is voor ons. Dat het feitelijk niet meer is dan een object. Het komt er in feite op neer dat de westerse mens zijn hele wereld gereduceerd ziet tot een verzameling objecten voor menselijk gebruik. Volgens die opvatting is hij het enige met rede begiftigde, bezielde en geestrijke wezen in een wereld van 'zielloze en geestloze en redeloze objecten'. Water behoort tot zielloze en redeloze objecten. Die kijk op water heeft slecht uitgepakt voor dit natuurelement.

Negatieve factoren
In zijn huidige verschijningsvormen van oceanen is water verzuurd, vervuild, en is het helaas vaak vergeven van plastic. Ook grote rivieren, kleine stromen en beken zijn in de hele westerse wereld verontreinigd en beladen met fosfaten en nitraten en met allerlei medicinale afvalproducten. Tot voor kort was grondwater nog helder en schoon en onaangetast, maar ook dat is aan het veranderen. Inmiddels wordt water met stikstof besmet. Daardoor wordt het ongezond voor de mens zelf. Bovendien kan water zijn normale leven niet meer leiden. Het verbindt op deze wereld plekken door oppervlaktewater en grondwater, het voedt ecosystemen, het verdampt, komt in wolken terecht en weer naar beneden als regen, waarmee water het leven voedt. Maar ook die processen zijn niet langer mogelijk voor water. Vanwege de door de mens veroorzaakte klimaatverandering kan water op allerlei plekken niet meer naar beneden komen. Daar er weinig verdampt, ontstaat er uitdroging. Daar zijn de bewoners van Nederland mee bekend. Het houdt in: handelen naar noodzaak.

Inmiddels kan het grondwater niet meer genoeg door het regenwater gevoed worden. Op allerlei andere plekken heeft de mens ervoor gezorgd dat water met veel te veel massa naar beneden moet komen. Stevige buien zijn daar van het gevolg. Deze leiden tot overstromingen. De mens en zijn omgeving zijn daarvan de dupe. Maar die overstromingen waren niet nodig geweest als de mens niet in alle waterrijke gebieden in stroomdalen van het water gedraineerd had. Dan was het water daar wel vastgehouden. Omdat het dus niet goed gaat met het water, gaat het bijgevolg ook niet zo goed met de mens. Water is immers een wezenlijk en onmisbaar bestanddeel voor het dagelijks leven van de mens. Hij heeft continu water nodig. Meer dan 50% van alle voedsel dat de mens tot zich neemt, bestaat voor minstens uit de helft water. De mens heeft elk moment van zijn leven het nodig.

Is er nog toekomst als levende entiteit?
Uiteraard zijn er altijd mensen die veronderstellen dat ze de waterproblematiek wel weer met een nieuw beleidsstuk kunnen oplossen: een zogenaamd planbeleid over wat er met het water wel en niet moet gebeuren. Hoewel de moderne mens innovatief is ingesteld, zal het hem niet lukken een van succes verzekerd waterbeleid tot stand te brengen. Zo'n plan zal pas slagen als de mens zich verdiept in het wezen van water met een eigen waarde, met een eigen betekenis. Water is er niet alleen voor de mens. Water is immers geen product, maar een levende entiteit die we met respect moeten behandelen. Alleen vanuit die filosofie, visie, kan er een succesvol planbeleid komen.

Venkraai, KNNV Afd. Eindhoven, Ansbalduslaan 10-B, 5581CW Waalre

Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas